„Nedělej tečku za mým rukopisem…“
Ještě k případu Bieblovy sebevraždy

Jana Tůma Königsmarková
Gymnázium Nový PORG, Praha

Loni v listopadu uplynulo sedmdesát let od tragické smrti básníka Konstantina Biebla (26. 2. 1898 – 12. 11. 1951). Výročí, zejména kulatá, bývají obligátním impulzem k připomínce takových událostí.[1]

K záhadným okolnostem Bieblova skonu, jež čas od času upoutají pozornost médií, se prozatím nejpodrobněji vrátili historik umění David Voda a literární historik Milan Blahynka v knížce s úctyhodným množstvím nasbíraných dokumentů a názvem převzatým z Bieblova předsmrtného dopisu *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*.[2] Vznik této publikace, která shromažďuje různorodé texty související s Bieblovým úmrtím, byl iniciován nálezem rukopisných zápisků blízkého Bieblova přítele Vítězslava Nezvala.[3]

[1] Verš použitý v názvu článku pochází z básně „Zápas“: „Nedělej tečku za mým rukopisem to se nesmí / Ještě jsem nezemřel má rozkřídlená beruško…“ (BIEBL, Konstantin: *Dílo*, sv. 5: *1919–1951. Verše nepojaté do sbírek, verše z pozůstalosti, prózy*. Ed. Zdeněk Karel Slabý. Praha, Československý spisovatel 1954, s. 377–379, cit. 378.) Ráda bych poděkovala především kolegovi Jiřímu Křesťanovi, který byl prvním čtenářem mého textu a dal mi k němu spoustu cenných podnětů. Můj dík patří i oběma anonymním recenzentům, kteří svými připomínkami také přispěli k jeho vylepšení.

[2] VODA, David – BLAHYNKA, Milan: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech: Zápisky Vítězslava Nezvala a jiné dokumenty k smrti K. Biebla*. Olomouc, Burian a Tichák, s. r. o. 2011. Okolnostmi závěrečného období Bieblova života a jeho tvorby se také zabývá Jiří Knapík v knize *V zajetí moci: Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956* (Praha, Libri 2006, s. 182–187). Část Bieblovy korespondence se vztahem k tématu shrnul Zdeněk Karel Slabý ve své vzpomínkové knize *Potkávání, setkávání: Listování v osudech. Kompendium vzpomínek – rozhovorů – dopisů – dokumentů* (Praha, Volvox Globator 2015, s. 82–96). Danou problematiku zpracovával též tragicky zesnulý Ivo Markvart, např. v článku „Konstantin Biebl (26. 2. 1898 – 12. 11. 1951)“ v *Literárních novinách* (roč. 9, č. 8 (25. 2. 1998), s. 10–11, přispěla Božena Matoušková). V tomto textu vycházím také ze své publikace *Křídla zamrzlá v ledu bez obav zvedněme: Proměna recepce básnické tvorby Konstantina Biebla na přelomu 40. a 50. let* (Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2018).

[3] K tomu viz SPIELMANN, Petr: „Dávám za jeden život ten druhý jak dva obrazy do jednoho kukátka pohybuje rukou jako bych načrtával svůj podpis“: Vítězslav Nezval a výtvarné umění.

Nový úhel pohledu na dramatické období krátce před Bieblovou smrtí nyní poskytují zatím nepublikované dokumenty uložené ve fondu Jiřího Taufra.[4] Mimo jiné totiž obracejí pozornost na – v tomto kontextu spíše opomíjenou – figuru poúnorové kulturněpolitické scény, jíž byl František Nečásek, přednosta kulturního a tiskového odboru Kanceláře prezidenta republiky. Jádro tohoto příspěvku nabízí interpretaci událostí kolem vydání poslední Bieblovy sbírky *Bez obav* ve světle těchto dokumentů. Ačkoli studie nezaplňuje bílá místa dané kauzy, otevírá úvahy nad tím, jak zásadní roli mohl hrát František Nečásek v Bieblově případu, potažmo v klíčových kulturněpolitických konfliktech raných padesátých let. Studii doplňuje edice nepublikovaných dokumentů provázaných s okolnostmi Bieblovy smrti, která má také těžiště v souboru archiválií z fondu Jiřího Taufra. Vzhledem k tomu, že samotná studie pracuje se širším kontextem Bieblova tvůrčího rozpoložení na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století a reflektuje i některé události po jeho smrti, zahrnuje edice vedle zmíněných dokumentů i další relevantní písemnosti, které tento kontext dokreslují.

Předloni v březnu zesnul ve svých devadesáti letech pamětník Zdeněk Karel Slabý (1930–2020), který byl v padesátých letech především literárním kritikem[5] a dle svých slov se s Bieblem krátce před jeho smrtí spřátelil: „...nadešly týdny, ve kterých jsem si připadal jako v nějakém Nezvalově surrealistickém románu. Vídali jsme se skutečně téměř denně a půlnoc pro nás zdaleka neznamenala hranici, kdy by příběhy měly být dovyprávěny. (...) Ty schůzky se mi v roce 1951 staly samozřejmostí, takže jsem ještě dlouho po Bieblově smrti chodil do Klubu umělců a čekal jsem zde na jeho jemný, až ostýchavý úsměv a podmanivou překotnost rozhovoru."[6] To pravděpodobně určilo Slabého zájem o Bieblovo dílo. Ujal se uspořádání textů z jeho pozůstalosti, které vyšly v pátém svazku básníkova souborného díla, a připravil a redigoval i další bieblovské tituly.[7]

V roce 1953 Slabý absolvoval pražskou filozofickou fakultu diplomovou prací *Předpoklady cesty Konstantina Biebla k socialistickému realismu*.[8] Dikce práce

In: VODA, David (ed.): *Hra v kostky: Vítězslav Nezval a výtvarné umění.* Olomouc – Brno, Muzeum umění Olomouc – Petrov 2004, s. 9–41.

[4] *Archiv Národního muzea*, Praha (dále *ANM*), fond (f.) Jiří Taufer, karton (k.) 58, složka (sl.) Konstantin Biebl.

[5] V první polovině 50. let přispíval do periodik jako *Nový život*, *Var*, *Květy* aj.

[6] SLABÝ, Z. K.: *Potkávání, setkávání*, s. 94 a 96.

[7] BIEBL, Konstantin: *K zemi nás víže láska, hněv, hoře: Výbor z veršů*. Ed. Zdeněk Karel Slabý. Praha, Mladá fronta 1954; TÝŽ: *Cesta na Jávu.* Ed. Zdeněk Karel Slabý. Praha, Československý spisovatel 1958; BIEBLOVÁ, Hermína: *Můj syn Konstantin Biebl.* Doslov Zdeněk Karel Slabý. Praha, Československý spisovatel 1955.

[8] SLABÝ, Zdeněk Karel: *Předpoklady cesty Konstantina Biebla k socialistickému realismu.* Diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v roce 1953.

odpovídá ideologickému diskurzu v období po popravě Rudolfa Slánského a probíhající kampaně proti „slánštině“, po zastavení časopisu *Tvorba* a odstavení Gustava Bareše z čela kulturního a propagačního oddělení Ústředního výboru KSČ. Autor se zde zaštiťuje ideologickým normativem *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii* Ladislava Štolla[9] a otevřeně vystupuje proti „bývalým barešovcům“, jmenovitě proti básníkům a literárním kritikům Stanislavu Neumannovi a Janu Šternovi.[10] Argumentačně text zcela pasuje do charakteristiky Bieblovy tvorby v literární kritice po roce 1952.[11] Hodnotí Biebla jako „jednoho z největších básníků“, u něhož se „mladá poezie“ může „mnohému naučit“ a už se „mnohému učí“. Podle Slabého byl jeden z prvních, který ve své poválečné tvorbě „došel k metodě socialistického realismu“, a srovnává ho s Vladimirem Majakovským a Jiřím Wolkrem.[12] V Bieblových dílech z dvacátých let Slabý nachází jasné styčné body, prostřednictvím nichž jeho tvorba „logicky a přirozeně“ ústí v poúnorovou poezii socialistického realismu. Slabý se ve své práci zmiňuje i o chystaném

[9] ŠTOLL, Ladislav: *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii*. Praha, Orbis 1950.

[10] I po letech zosobňovala pro Slabého tato dvě jména ony „jasné a bojovné levičáky“. „Vždyť jsem ty Šterny a Neumanny znal, vím, jak dovedli lidem podtrhávat nohy (samozřejmě budou tvrdit, že vše byla pouze náhoda),“ napsal autorce tohoto článku a později navázal: „Musela byste prožívat tu atmosféru sjednocené levice Šternů a Neumannů…“ (Viz osobní e-mailová komunikace Z. K. Slabého s autorkou ze 17. 2. 2018 a 27. 10. 2018.)

[11] Srv. ŠTOLL, Ladislav – TAUFER, Jiří: Proti sektářství a liberalismu: Za rozkvět našeho umění. In: *Literární noviny*, roč. 1, č. 19 (1952), s. 56. Přetištěno in: PŘIBÁŇ, Michal (ed): *Z dějin českého myšlení o literatuře*: *Antologie k Dějinám české literatury 1945–1990*, sv. 2: *1948–1958*. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR 2002, s. 80–95. K tomu viz též DOSTÁL, Vladimír: Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii. In: *Literární noviny*, roč. 1, č. 16 (24. 5. 1952), s. 5–6.

[12] SLABÝ, Z. K.: *Předpoklady cesty Konstantina Biebla k socialistickému realismu*, s. 4–5 a 9–10. Slabý tu myšlenkově navazuje na svůj bieblovský nekrolog (TÝŽ: Za Konstantinem Bieblem. In: *Květy*, roč. 1, č. 48 (2. 12. 1951), s. 9). Ke srovnávání osudu Biebla s Majakovským byl zneužit (zejména Jiřím Taufrem a Ladislavem Štollem) Bieblův dopis příteli Karlu Konrádovi „o kulce do hlavy“ a „malování šibenic“ na jeho dveře, jenž měl dokládat, že byl Biebl „uštván“. V dopise mimo jiné stojí: „Vzpomněl jsem si na všechna příkoří, která musel snášet Majakovskij! (…) Nejraději bych si vpálil kulku do hlavy! (…) Otevřel jsem naplno své bezelstné srdce, lidi mi malují na dveře šibenice, čemuž se směji, ale když něco vyjde z komunistických řad, něco, co ti ublíží, tak najednou poznáš, že tvé srdce z této strany není chráněno, protože jsi tímto směrem ránu neočekával…“ Dopis z 28. ledna 1951 však byl sepsán ve zcela jiných souvislostech. Biebl v něm emotivně reagoval na epizodní incident se scenáristou a režisérem Václavem Švarcem, který ho opakovaně písemně vyzýval, aby se dostavil na stranickou schůzi kvůli prověrce, protože nevěděl, že Biebla už prověřila Základní organizace KSČ Filmových ateliérů Barrandov, kde byl v zaměstnaneckém poměru. Šlo o nedorozumění, jež se záhy vysvětlilo. Dopis Konrádovi byl v úplnosti otištěn v roce 1956 v *Literárních novinách* (Neznámé dopisy Konstantina Biebla. In: *Literární noviny*, roč. 5, č. 23 (26. 5. 1956), s. 6–7).

vydání Bieblových textů z pozůstalosti, které sám připravoval: „Konstantina Biebla bude třeba ještě objevit. Nejen jeho věci neznámé … jak je přinese pátý svazek 'Díla' … ale i jeho 'Cestu k lidem', 'Věrný hlas', 'Zlom' i jeho 'Bez obav'. (…) Je to poezie silná, psaná pro život, básněná z hluboké lásky k lidem a se silnou nenávistí proti kapitalistům."[13]

„Čestně se vrátit do literatury"

Jak ale ve skutečnosti vznikala tato „silná" poezie, jejíž část vyšla knižně pod názvem *Bez obav* jen několik měsíců před Bieblovou smrtí?[14] Pro pochopení Bieblova tehdejšího tvůrčího rozpoložení je nutno připomenout několik základních okolností. Básník na rozdíl od svého generačního druha a blízkého přítele Vítězslava Nezvala ve čtyřicátých letech nepublikoval.[15] Sice se tvorby zcela nevzdal, ale uveřejnění svého díla neustále odkládal, jak je patrné z jeho korespondence s nakladatelstvím Melantrich během celých čtyřicátých let.[16] Často také za sebe v tomto směru nechával jednat dalšího blízkého přítele, spisovatele Karla Konráda.[17] Literární kritik, překladatel a kulturní funkcionář Jiří Taufer (1911–1986) o tom později napsal: „Konrád nám prozradil, že Kosťa má spoustu básní v rukopisech, ale že ho nemůže přimět, aby publikoval, aby sestavil sbírku."[18]

Bieblova váhavost a věčná nespokojenost s vlastními verši byly v rozporu s rychle se proměňujícím dobovým kontextem. Příznačný je pro to Bieblův dopis z ledna 1946, kterým reagoval na opětovnou žádost nakladatelství o zaslání rukopisu souborného vydání jeho textů: má ho prý – včetně mnoha nových básní – připravený, zjistil ale, že „jsou to básně vesměs krajně subjektivní

[13] SLABÝ, Z. K.: *Předpoklady cesty Konstantina Biebla k socialistickému realismu*, s. 9.

[14] BIEBL, Konstantin: *Bez obav: Básně z let 1940–1950.* Praha, Československý spisovatel 1951. Část nových veršů vyšla v pátém svazku Bieblova *Díla* a velké množství básní sám autor údajně krátce před smrtí zničil, jak o tom ještě bude řeč. Sbírka *Bez obav* vyšla znovu jako čtvrtý svazek Bieblova *Díla* (Praha, Československý spisovatel 1953) a potřetí koncem 50. let (Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1958).

[15] Naposledy vydal v roce 1939 sbírku *Zrcadlo noci* (Praha, F. J. Müller) a po válce příležitostnou skladbu k úmrtí Stanislava Kostky Neumanna s názvem *SKN* (Praha, Svoboda 1947).

[16] Bieblova korespondence s nakladatelstvím Melantrich je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (LA PNP), fond (f.) Melantrich. Viz následující edice.

[17] Oba byli spjatí i svým rodným krajem, Biebl pocházel ze Slavětína a Konrád z nedalekých Loun.

[18] TAUFER, Jiří: Strana, lidé, pokolení. In: *Kultura*, roč. 5, č. 31 (3. 8. 1961), s. 5. Přetištěno in: TÝŽ: *Strana, lidé, pokolení: Kapitoly o době a vrstevnících*. Praha, Československý spisovatel 1962, s. 93.

a nečasové. Nejlepší z nich jsou antimilitaristické a surrealistické. Vím, že by se kritika – a právem – na mne vrhla, protože jsem se ještě nevypořádal s historickými událostmi dneška. Proto jsem se rozhodl odložiti vydání tohoto souboru a vypořádati se s miliony mrtvých…“ Sliboval přitom, že do léta knihu připraví: „Potom by došlo na soubor, na novou knihu veršů milostných a na rozšířené Zrcadlo noci.“ Zmíněné knihy ale nerealizoval a „Panychidy“, které teď podle svých slov „začíná psát“ a které mu „straší v hlavě“,[19] vydal až jako samostatný oddíl v rámci sbírky *Bez obav*, tedy za pět let od tohoto svého posledního slibu. Z jednoho dopisu adresovaného literárnímu kritikovi, teoretikovi a funkcionáři Ladislavu Štollovi (1902–1981) z roku 1950 vyplývá, že pravděpodobně i mnoho básní z těch, které za války a v následujících letech napsal, posléze zničil: „Lituji teď všech nesčetných improvizací, které jsem za posledních deset let spálil. Ale snad je to dobře…“[20] Podobně Biebl krátce před koncem života naložil i s velkou částí své produkce z přelomu čtyřicátých a padesátých let, jak lze vyčíst z Nezvalových zápisků pořízených krátce po jeho smrti,[21] ale i ze vzpomínek Jiřího Taufra: „Knižní vydání ‘Bez obav’ zachránilo české poezii nádherné torzo Bieblovy intenzivní básnické práce posledních let. Větší část padla za oběť gogolovské zběsilosti, s níž Kosťa vydal své dílo plamenům.“[22]

Do chronicky liknavé publikační přípravy básní, která Biebla opakovaně vrhala do jakéhosi „mimočasí“, přišel únor 1948 a s ním i zcela nové požadavky na uměleckou tvorbu. Biebl se snažil pod tímto tlakem i z vlastního přesvědčení dostát direktivně se ustanovujícím normativům „nové doby“, jak mu jen jeho tvůrčí schopnosti dovolovaly. Stálo ho to ovšem velké vypětí psychických i fyzických sil.[23] Současně v něm narůstal do ochromujících rozměrů závazek, který sám sobě dal: „Chci se čestně vrátit do literatury a přesvědčit sebe i jiné, že mé dlouhé mlčení nebylo zbytečné.“[24] Naplnit jej zrovna v první polovině padesátých let, v době uplatňování striktní ideologicko-estetické normy socialistického realismu,

[19] *LA PNP*, f. Melantrich, dopis Konstantina Biebla nakladatelství Melantrich z 30. 1. 1946.

[20] *Archiv Akademie věd ČR*, Praha (dále *AAV ČR*), f. Ladislav Štoll, korespondence s Konstantinem Bieblem, dopis Biebla Ladislavu Štollovi z 16. 1. 1950. Tento i další zde citované dopisy mezi Bieblem a Štollem byly zveřejněny v publikaci: ŠTOLL, Ladislav: *Z kulturních zápasů: Vzpomínky – rozhovory – portréty– stati – korespondence*. Ed. Štěpán Vlašín. Praha, Odeon 1986, s. 265–269, cit. s. 268.

[21] Nezvalovy zápisky z podzimu 1951. In: VODA, D. – BLAHYNKA, M.: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*, s. 62–74, zde s. 68 (viz pozn. 2).

[22] TAUFER, J.: *Strana, lidé, pokolení*, s. 94.

[23] Viz např. BIEBL, K.: Zápas (viz pozn. 1); SLABÝ, Z. K.: *Potkávání, setkávání* (viz pozn. 2), s. 88–90, dopis Konstantina Biebla Janu Kloboučníkovi z 3. 2. 1951; Neznámé dopisy Konstantina Biebla (viz pozn. 12).

[24] *LA PNP*, f. Melantrich, dopis Konstantina Biebla z 30. 1. 1946.

bylo ovšem pro básníka jeho ražení obtížné. Případně jeho básnickou osobnost popsal literární kritik Bohumil Polan, když si posloužil parafrází slov Václava Černého: „Konstantina Biebla prohlašoval Václav Černý za jedinou v současné české literatuře osobnost ve všem veskrze básnickou. (...) Tento sličný, po všech stránkách esteticky uměřený a vybroušený básník poezii nejen psal. S intenzitou třeba ještě mocnější se jí vyžíval každým hnutím svého lehkokřídlého ducha a rozkošnicky smyslné letory. Velmi pravděpodobně nebylo v našem kulturním prostředí nad něho, pokud šlo o praktické uplatňování vysoce vyvinutého citu pro osobní svobodu. Ničím si ji nedával zkracovat, ničím vázat... (...) Jeho přednostním, ne-li takřka výhradním posláním bylo radostně existovat a blaživý prožitek básnicky přetvářet.“[25]

Socialistický realismus první poloviny padesátých let zcela odporoval Bieblovu básnickému naturelu.[26] Přesto chtěl obstát – před sebou i ostatními – za každou cenu. Jeho tehdejší psaní proto postrádá bývalou lehkost a vyznačuje se urputností, až křečovitostí a těžkopádností.[27] Bieblova poúnorová poezie tak nabývá velmi specifického étosu. Ačkoli se snaží být optimistická a bojovná, proniká do ní neustále cosi znepokojivého. Navíc senzitivní a úzkostlivý básník Biebl se s vědomím vlastní odpovědnosti vůči tehdejší normě snažil být paradoxně

[25] POLAN, Bohumil: Životní závěr Konstantina Biebla. In: *Tvar*, roč. 22, č. 10 (12. 5. 2011), s. 6–7, cit. s. 7. Otištěno s průvodními informacemi také in: VODA, D. – BLAHYNKA, M.: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*, s. 138–143. Polanův text pochází z roku 1966.

[26] Rozbor Bieblovy poetiky na přelomu 40. a 50. let v kontextu tehdejší formující se ideologicko-estetické normy by zasluhoval vlastní podrobnou studii. Ta by jednak měla zrekapitulovat porozumění pojmu „socialistický realismus“ v dobovém diskurzu, zejména v oblasti poezie a její literárněkritické recepce. Dané problematice se doposud nejpodrobněji věnoval Michal Bauer v souboru studií *Ideologie a paměť: Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století* (Jinočany, H&H 2003), ale též v dalších publikacích (BAUER, Michal: *Tíseň tmy aneb Halasovské interpretace po roce 1948.* Praha, Akropolis 2005; TÝŽ: *Souvislosti labyrintu: Kodifikace ideologicko-estetické normy v české literatuře 50. let 20. století*. Praha, Akropolis 2009). Kodifikací ideologicko-estetické normy na počátku 50. let a jejím vlivem na vybrané básnické poetiky jsem se zabývala ve své diplomové práci (KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Básnické poetiky roku 1950 jako pokus o naplnění Štollovy ideologicko-estetické koncepce.* Diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v roce 2007). Vhodné by též bylo prozkoumat sémantiku a dobovou recepci tehdy používaného termínu „socialistická poezie“, resp. „socialistická literatura“. Zadruhé by taková studie měla analyzovat samotnou Bieblovu poetiku na přelomu 40. a 50. let a zodpovědět otázku, do jaké míry ji ovlivnil dobový diskurz a nakolik vykazovala společné rysy s autorovou tvorbou z 20. a 30. let. Takové rozbory ovšem přesahují možnosti zde předkládaného textu.

[27] Svědčí o tom zejména titulní oddíl sbírky *Bez obav* (s. 209–246) nebo oslavná báseň „Únor 1948“, otištěná posmrtně v *Literárních novinách* (roč. 1, č. 3 (23. 2. 1952), s. 1) a poté v 5. svazku *Díla* (s. 387–388).

„nejbojovnější ze všech bojujících“.[28] „Toto úsilí bylo v té době jedno z nejčistších, nejupřímnějších,“ přiznával mu Jiří Taufer.[29] Přestože se snažil naplnit status lidového básníka, je jeho poezie v porovnání s ostatními signifikantními poetikami, které se uplatňovaly v tehdejším oficiálním literárním prostoru, poměrně obrazná i sofistikovaná. Současně je z ní ale cítit, jak básník ve svém osobním zadání odpovědně zveršovat „výjevy z nové doby“ poněkud tápe, a výsledky tohoto úsilí jsou často rozpačité.[30]

Ve znejistělé pozici

To je však (jedno z možných) hodnocení Bieblovy poezie prizmatem dnešního paradigmatu. Ve své době bylo vedle samotného díla a jeho ideových souvislostí také velmi důležité, jaké místo jeho tvůrce zaujímal na poli kulturní politiky. Objektivně byla Bieblova pozice v tomto směru poměrně pevná, zaštítěná přízní lidí z okruhu ministra informací a osvěty Václava Kopeckého. (Ačkoli sám Biebl to tak pravděpodobně nevnímal, zvláště pak v kritickém roce 1951.)[31] Vedle

[28] Opakovaně o svém boji „na poli poezie“ psal v dopisech přátelům. K tomu srv. také vyjádření Zdeňka Karla Slabého: „Svým založením nebyl vůbec bojovník a ony bojovné verše ze sbírky Bez obav vznikly navzdory jeho naturelu, z jakési nadnesené stylizace, snad vynucené nebezpečnými roky po únoru 1948.“ (SLABÝ, Z. K.: *Potkávání, setkávání*, s. 95.)

[29] TAUFER, J.: *Strana, lidé, pokolení*, s. 98.

[30] Například závěr z titulní básně sbírky *Bez obav*: „(…) Četl jsem H. G. Wellse / Možno mu věřit? / Nelze // Jak mohl bych uvěřit / Že všechno lidstvo brzy zahyne? / Naopak / Věřím že bude šťastně žít / Když ho povedeš Ty / Náš drahý Staline // Nevíru v lidstvo / Odmítá každý z nás / Každý kdo s Tebou věří / V dělnickou třídu / V sílu a tvořivost / Pracujících mas // Každý kdo miluje Sovětský svaz“ (BIEBL, Konstantin: Bez obav. In: TÝŽ: *Bez obav*, s. 209–211, zde s. 211). Ne náhodou básník Oldřich Vyhlídal, toho času redaktor Československého spisovatele, v záznamu o jednání k připravovanému výboru Bieblovy poezie z jeho závěrečného tvůrčího období, který v roce 1973 vyšel pod názvem *Manifesty*, někdy počátkem 70. let napsal: „Byli jsme si vědomi toho, že nemůžeme vydat celou Bieblovu knihu ‘Bez obav’ jako reedici. Proto, že bylo nutno eliminovat v ní básně, které v roce, kdy vyšla poprvé, byly podstatnou součástí její tehdy tak charakteristické kostry. Bylo nutno eliminovat dokonce báseň, která dala knize název. Proto jsme se rozhodli vydat … výbor…“ (*LA PNP*, f. Československý spisovatel, Lektorské posudky: Konstantin Biebl.) Bieblovy básně z přelomu 40. a 50. let zcela vynechal v souborném kritickém vydání Bieblova básnického díla literární vědec a editor Jiří Holý (BIEBL, Konstantin: *Básně.* Ed. Jiří Holý. Brno, Host 2014). Odkazuji též na svou disertační práci: KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Didaktické transformace proměny poetiky K. Biebla na přelomu 40. a 50. let v širším kontextu socialistického realismu*. Disertační práce obhájená na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni v roce 2019.

[31] Viz POLAN, B.: Životní závěr Konstantina Biebla.

Vítězslava Nezvala[32] jej v jeho nové tvorbě podporovaly a povzbuzovaly i další vlivné osobnosti tehdejší kulturní politiky – Ladislav Štoll a Jiří Taufer.[33] Podpořili ho zejména na „zásadním" plenárním zasedání Svazu československých spisovatelů o poezii v lednu 1950,[34] byli ale též zpravidla i jedněmi z prvních čtenářů jeho nových básnických textů.

Tehdejší rektor Vysoké školy politických a hospodářských věd a člen Ústředního výboru KSČ Štoll dával Bieblovi najevo, že si jej jako básníka velmi váží. Ještě před zmíněným zasedáním se mu takto vyznal v dopise: „...taková potřeba [stisknout Ti ruku] se mne teď zmocňuje pokaždé, když čtu každou Tvou novou báseň. (...) Ukázals, že v socialismu nejen poezie může žít, ale že básník s jasnou hlavou, sbratřený s dělníky, a proto vnitřně naprosto svobodný, je socialismu potřebný jako příroda. (...) Jsem Ti nesmírně vděčen za to, že nám skutky takto pomáháš."[35] Zároveň jej i zajímal Bieblův názor na vlastní tehdejší teoretickou práci, jako v případě referátu na Sjezdu národní kultury v dubnu 1948: „Kdybys

[32] O Nezvalově úloze v kulturní politice raných 50. let viz KÖNIGSMARKOVÁ, J.: Básník „stojící na stráži" aneb Postavení Vítězslava Nezvala v kulturní politice r. 1950. In: ŠÁMAL, Petr (ed.): *Literatura socialistického realismu: Východiska, struktury a kontexty totalitního umění. Sborník ze sympozia konaného 11. a 12. října 2006 v Praze.* Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., 2009, s. 90–100.

[33] K těmto i dalším zde zmíněným osobnostem poúnorové kulturní politiky viz KNAPÍK, Jiří: *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953.* Praha, Libri 2002. O Štollovi vydal Vojtěch Čurda aktuálně biografii *Ladislav Štoll: Příběh komunistického ideologa a formování československé kultury ve 20. století* (Praha, Academia 2022).

[34] Viz referát Ladislava Štolla „Třicet let bojů za českou socialistickou poesii" (později vydaný knižně) a koreferát Jiřího Taufra na plenárním zasedání Svazu československých spisovatelů o poezii 22. ledna 1950. Celý stenografický zápis této schůze včetně všech diskusních příspěvků publikoval s edičními komentáři Michal Bauer ve své knize *Souvislosti labyrintu* (s. 379–553). Ke genezi Štollova referátu srv. KNAPÍK, Jiří: Od korektury k ideologické normě: Ze zákulisí vzniku „Třiceti let bojů" Ladislava Štolla. In: *Soudobé dějiny*, roč. 12, č. 1 (2005), s. 62–84; TÝŽ: *Únor a kultura: Sovětizace české kultury 1948–1950.* Praha, Libri 2004, s. 219–236; KUSÁK, Alexej: *Kultura a politika v Československu 1945–1956.* Praha, Torst 1998, s. 286–289. Dále viz BROUSEK, Antonín: O poesii českého stalinismu bez pověr a iluzí. In: TÝŽ (ed.): *Podivuhodní kouzelníci: Čítanka českého stalinismu v řeči vázané z let 1945–55*. Purley, Rozmluvy 1987, s. 227–162, zde s. 253–256 aj. – Konstantin Biebl pobýval celý leden roku 1950 ve Slavětíně, jak o tom svědčí jeho korespondence se Štollem a Taufrem. Oběma napsal dopis 16. ledna, tedy necelý týden před schůzí, a pravděpodobně o ní nebyl zpraven. Zajímavé ale je, že na přednesené referáty nereagoval v dochované osobní korespondenci ani později. Podle Jana Pilaře jej potěšilo, že ho Štoll ve svém referátu „vyzdvihl ze stínu", když ho zařadil do „zdravé neumannovské" větve české poezie (PILAŘ, Jan: Kosťa Biebl. In: *Kmen*, roč. 1 (7), č. 8 (25. 2. 1988), s. 5; Pilař uvádí chybně, že Štoll pronesl svůj referát v roce 1949, namísto roku 1950).

[35] *AAV ČR*, f. Ladislav Štoll, korespondence s Konstantinem Bieblem, dopis Ladislava Štolla Bieblovi z 30. 12. 1949. Viz ŠTOLL, L.: *Z kulturních zápasů,* s. 265–266. V publikované podobě chybí v první větě slovo „každou".

měl k některému z jeho míst nějakou poznámku, která by pomohla říci věci jasněji ... byl bych Ti za to vděčen,“ vybízel ho.[36] Biebl začátkem roku 1951 Štollovi věnoval svou báseň „Korejská balada“ se slovy: „Nevím, bude-li se Ti líbit, pokouším se být bojovnější. (...) Bojovat! Bojovat! Bojovat! To dnes cítím.“[37] Štoll ji kvitoval s nadšením: „Napjetí (*sic*) mezi lidskou něhou a hněvem, lyrikou a bojovným patosem. (...) ...v této jednotné dvojstránkovitosti věci je něco nesmírně silného ... krása komunismu.“[38] Zároveň jej v dopise nabádal, aby již neotálel s vydáním své knihy: „Lituji, Kosťo, jenom, že dosud nemáme před sebou Tvé sebrané verše. Udělej to co nejdříve, poslechni Jirku Taufra, on Ti ostatně jistě velmi rád pomůže. Ale neodkládej to.“[39]

Přitom necelého půl roku předtím Biebl v dopise Jiřímu Taufrovi psal, že se už rukopis chystá na podzim odevzdat.[40] Ze zmíněného dopisu rovněž vyplývá, že svou tvorbu s Taufrem probíral a radil se s ním. Zde jej žádá o radu ohledně právě dokončené básně „Havran“, kterou napsal pro sborník *Stráž míru*[41] (báseň je už ve své rukopisné podobě Taufrovi dedikována): „...nevím, mám-li tam ... ponechat ten závěr, který snad je a snad není problematický. Posuď to laskavě sám! Rozhodni o tom – nevím si opravdu rady...“[42] Taufer mu pravděpodobně poradil

[36] *Tamtéž*, s. 266. Srv. ŠTOLL, Ladislav: *Skutečnosti tváří v tvář: K tvůrčím problémům naší kultury. Předneseno 10. dubna 1948 na Sjezdu národní kultury* (Praha, Orbis 1948). Štollův referát vyšel (bez názvu) také ve sborníku *Sjezd národní kultury 1948: Sbírka dokumentů*, který redigoval Miroslav Kouřil (Praha, Orbis 1948, s. 66–90).

[37] *AAV ČR*, f. Ladislav Štoll, korespondence s Konstantinem Bieblem, dopis Biebla Ladislavu Štollovi z 3. 1. 1951; ŠTOLL, L.: *Z kulturních zápasů,* s. 268.

[38] *Tamtéž*, s. 268, dopis Ladislava Štolla Bieblovi z 15. 1. 1951.

[39] *Tamtéž,* s. 268–269.

[40] Biebl chtěl rukopis odevzdat před svým druhým léčebným pobytem v Karlových Varech, kde byl na podzim 1950 (*tamtéž*, s. 267, dopis Biebla Štollovi z 29. 11. 1950). Zajímavé však je, že v dopise Taufrovi stojí, že dává „dohromady tu knížku pro Svobodu“. Přitom sbírka *Bez obav* vyšla o necelý rok později v nakladatelství Československý spisovatel. Pravděpodobně tedy původně zamýšlel vydat dvě knihy básní. Tak to stojí i ve zprávě pro kulturní a propagační oddělení ÚV KSČ z roku 1950, již sepsal tehdejší šéfredaktor nakladatelství Československý spisovatel František Kautman: „...hodlá [je] ještě letos vydati. Mnohé z jeho básní jsou velmi dobré.“ (*Národní archiv* (*NA*), f. Komunistická strana Československa – ústřední výbor, 1945–1989 (dále ÚV KSČ), Ústřední kulturně propagační komise a kulturně propagační oddělení, archivní jednotka (arch. j.) 695.) Svaz československých spisovatelů navrhl pro Biebla dlouhodobé stipendium ve výši padesát tisíc korun.

[41] KAUTMAN, František ad. (eds.): *Stráž míru: Českoslovenští spisovatelé v boji za mír.* Praha, Československý spisovatel 1950. Biebl zde publikoval báseň „Básníci jsou pro mír“ (s. 19) a zmíněnou báseň „Havran“ (s. 107–108).

[42] *Archiv Národního muzea*, Praha (*ANM*), f. Jiří Taufer, karton (k.) 58, složka (sl.) Konstantin Biebl, dopis Biebla Jiřímu Taufrovi z 12. 8. 1950.

diskutovaný závěr básně vynechat, protože ve finální verzi chybí. Jde o následující verše: „Rozleť se již k lesům stráním / Vyleť z archy / Z archy ÚMLUVY jak holubice míru // A potom? // Leť si třeba do vesmíru / Jen když budeš lidem požehnáním // Poslání // Všichni lidé celé lidstvo jeden chór: / Nevr more! Nevr more!! Nevr more!!!“[43]

Je vidět, že Biebl si nebyl jistý a chtěl od vlivného přítele rozhodnou radu. To lze číst i z další jeho otázky směřované na Taufra, zda může v básni ponechat konkrétní pojmenování „Bílý dům“ a „Truman“: „I tuto okolnost laskavě uvaž, hlavně z politického hlediska.“[44]

I přes všechna ujištění přátel, že jeho tvorba „jde správným směrem“, i přes pozitivní ohlasy na básně, které opakovaně publikoval časopisecky či ve sbornících (včetně „barešovské“ *Tvorby*), se však Biebl stále cítil v pozici socialistickorealistického básníka nejistě. Navíc velmi citlivě prožíval všechny dramatické kulturněpolitické události přelomu čtyřicátých a padesátých let, zejména útoky mladých radikálních básníků a kritiků na zavedené autory bývalé avantgardy, mezi něž sám patřil – především aféru s takzvaným pamfletem na Nezvala,[45] ale i konfliktní kauzy ve filmu, veřejné ostouzení Karla Teigeho a nakonec (vzhledem ke kulturněpolitickým důsledkům, kdy se stoupenci radikálně diskontinuitního kurzu ocitli v defenzivě, poněkud paradoxně) i proměnu atmosféry po pádu generálního tajemníka Ústředního výboru KSČ Rudolfa Slánského, na něhož ovšem jako snad jediný autor složil báseň: „Přes štíhlost a výšku svou žádný princ dánský / Není chvíle kdy by si nevěděl s životem rady / Tajemník strany a partyzán Rudolf Slánský / Jako sůl v moři // Nikde a všady.“[46] Cítil se ohrožen. Navíc jeho psychickému rozpoložení nepřispíval ani vrtkavý zdravotní stav.[47]

[43] Báseň byla přiložena přímo k dopisu a odtud je citována. Biebl v dopise píše, že při psaní básně počítal i s tím, že by mohla být přeložena do angličtiny.

[44] *Tamtéž*. Daná konkréta nakonec v básni zůstala.

[45] Viz Bieblův „Manifest Vítězslavu Nezvalovi“, publikovaný ve sbírce *Bez obav* (s. 184–193). Časopisecky báseň vyšla již předtím v *Novém život*ě (roč. 2, č. 3 (březen 1950), s. 166–171). K „pamfletové aféře“ viz pozn. 65.

[46] *LA PNP*, f. František Kautman, nezpracovaný fond. Báseň není datovaná, pravděpodobně vznikla v roce 1951 k příležitosti padesátých narozenin Slánského. Pod básní je vlastnoruční Bieblův podpis. Příjmení „Slánský“ bylo na listě papíru evidentně vyškrábáno a znovu – pravděpodobně jiným psacím strojem (liší se typ písma) – vepsáno. Kdo a proč tak učinil, není jasné. V Bieblově pozůstalosti báseň o Slánském není. Náhodou jsem ji objevila v pozůstalosti literárního historika Františka Kautmana, kde je uvozena římskou číslicí IV.

[47] Biebla trápil pankreas, jehož hnisavý zánět opakovaně léčil v karlovarských lázních (ke konci roku 1949 a poté znovu na sklonku roku 1950). (Srv. HANYKOVÁ, Eva: *Básníci a spisovatelé u pramenů*. Karlovy Vary – Praha, Krajská knihovna Karlovy Vary – Garamond 2004, s. 27.)

Mlčení místo kampaně?

Sbírka *Bez obav* zahrnovala vedle poezie v duchu socialistického realismu, která vznikala v letech 1949 až 1951 a je soustředěná do závěrečného titulního oddílu, i příležitostné básně, zejména z let 1949 a 1950, vzešlé z karlovarských léčebných pobytů, a takzvané manifesty, představující svérázné odpovědi na dobové kulturněpolitické události. Větší část sbírky ale tvoří básně, jež jsou průřezem Bieblovy tvorby ze čtyřicátých let. Jako celek tak sbírka jistě působila nesourodě a mohla budit u značné části tehdejšího publika, a zvláště ideologicky zaměřených posuzovatelů, rozpaky, či dokonce nelibost. Kdo Bieblovi poradil v této vyhrocené době publikovat sbírku v takové podobě, je záhadou. Byl to snad Jiří Taufer? „Když pořádal svoji knihu ‘Bez obav’ … přišel za mnou se svými rukopisy. Nebyl to špalíček, ale špalek, špalek rukopisů pečlivě roztříděných do různobarevných map. Bylo tam poezie nejméně na pět sbírek,“ vracel se k událostem o deset let později básníkův mentor.[48] Když konečně sbírka *Bez obav* v červnu 1951 vyšla, čekal Biebl netrpělivě na první kritické ohlasy v tisku.

Dál už je příběh poměrně známý. Žádná recenze nepřicházela. A když se na konci října – z pera mladého básníka Michala Sedloně – objevila na stránkách autoritativní *Tvorby*,[49] nejenže podle Bieblova mínění až příliš poukazovala na jeho – údajně problematické – avantgardní období, ale navíc byla zalomená zdrcujícím textem kritika Mojmíra Grygara o „teigovštině“.[50] Tento článek na pokračování ostře pranýřoval Karla Teigeho, zesnuvšího jen krátce předtím na začátku října. Útoky proti Teigemu prý Biebl vztahoval i na sebe a velmi citlivě je prožíval.[51] Ani ne měsíc nato Biebl tragicky umírá. Různé okolnosti toho, co se předtím a potom událo, co asi Konstantinu Bieblovi krátce před smrtí probíhalo hlavou, stejně jako výpovědi různých zainteresovaných osob a nově objevené Nezvalovy rukopisné poznámky, podrobně zmapovala již zmíněná kniha Davida Vody a Milana Blahynky.

V osobní korespondenci si také stěžoval na hypoglykemii (*ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Konstantin Biebl, dopis Biebla Jiřímu Taufrovi z 2. 6. 1950).

[48] TAUFER, J.: *Strana, lidé, pokolení*, s. 93–94 (viz pozn. 18).

[49] SEDLOŇ, Michal: Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu. In: *Tvorba*, roč. 20, č. 43 (25. 10. 1951), s. 1034–1036.

[50] GRYGAR, Mojmír: Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. In: *Tamtéž*, č. 42, 43 a 44 (18. 10., 25. 10. a 1. 11. 1951), s. 1008–1010, 1036–1038 a 1060–1061.

[51] Zdeněk Karel Slabý k tomu v e-mailové komunikaci s autorkou 17. října 2018 poznamenal: „Biebl byl přesvědčen, že zalomení do Teigeho byl jasný záměr ho zničit, a myslím, že přinejmenším to byla škodolibost.“

Co ale způsobilo na svou dobu neobvyklé[52] – a pro Biebla jistě velmi znepokojivé – mlčení literární kritiky po vydání jeho tak dlouho očekávané sbírky? Ve stati Bohumila Polana „Životní závěr Konstantina Biebla" se píše, že se básník (mimo jiné) domníval, „že jde o úklad Nečáskův a Reimanův".[53] Jméno tehdejšího přednosty kulturního a tiskového odboru Kanceláře prezidenta republiky Františka Nečáska (1913–1968) se ale v daném kontextu v žádných dalších dobových výpovědích neobjevuje. A nediskutuje se ani s odstupem času.[54]

V Taufrově pozůstalosti v Archivu Národního muzea je však zachován opis dokumentu, který k Františku Nečáskovi v souvislosti s Konstantinem Bieblem v té době skutečně odkazuje. Pochází z 12. ledna 1952, vznikl tedy dva měsíce po Bieblově smrti. Komu byl určen originál, není zřejmé. Zprávu sepsala redaktorka brněnské pobočky Československého rozhlasu Libuše Šneková.[55] Ta prý 8. ledna toho roku hovořila s redaktorkou časopisu *Květy* Alenou Vančurovou,[56] která vedla jeho recenzní rubriku a sdělila Šnekové „dle mého mínění velmi závažný fakt". Jako ideový poradce byl prý Vančurové přidělen právě Nečásek, jenž ale na redakční porady „docházel jen velmi zřídka". Přišel prý do redakce, když se *Květy* chystaly recenzovat Bieblovu sbírku *Bez obav*, krátce potom co vyšla. A navrhoval proti Bieblovi uměle rozpoutat kampaň: „Soudruh Nečásek velmi

[52] Každá vydaná básnická sbírka obvykle mívala řadu ohlasů v tisku. Navíc šlo o knihu známého básníka po dlouhých jedenácti letech, tedy o nevšední literární událost.

[53] POLAN, B.: Životní závěr Konstantina Biebla (viz pozn. 25). Pavel Reiman (1902–1976) byl předsedou Lektorské rady ÚV KSČ, místopředsedou Národní ediční rady české (NERČ) a zastával i další funkce.

[54] O Nečáskovi se v dané souvislosti zmínil pouze historik Martin Kučera v cyklu České televize *Příběhy slavných: Nevyjasněná úmrtí – Bez obav* (režie Jordi Niubó, ČT 2000, dostupné online z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/10123383458-pribehy-slavnych/400223100031006--bez-obav/): „Biebl velice těžce snášel ty nečáskovsko-barešovské útoky proti avantgardnímu odkazu, protože sám byl spjat s Karlem Teigem hlubokým přátelstvím." (Citováno podle: VODA, D. – BLAHYNKA, M.: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*, s. 159.)

[55] Libuše Šneková (1919–2010) byla rozhlasová redaktorka a publicistka. V Československém rozhlase v Brně pracovala od roku 1946. V září 1950 byla z důvodu personální nouze povolána asi na měsíc do pražské redakce, v květnu 1953 byla do Prahy přeložena. (Srv. LAKOSILOVÁ, Jarmila: Libuše Šneková. In: *Svět rozhlasu*, sv. 22 (2009), s. 54–57. Dostupné online z: https://informace.rozhlas.cz/sites/default/files/documents/02185646.pdf.)

[56] Alena Vančurová (1923–1967), později Santarová, byla dcerou spisovatele a Bieblova přítele Vladislava Vančury. Od roku 1949 pracovala jako redaktorka v zahraničním oddělení Ministerstva informací a osvěty, na začátku 50. let působila v *Rudém právu*, *Haló – Nedělních novinách* a týdeníku *Květy*, poté přešla do literární redakce Československého rozhlasu. Příležitostně publikovala literaturu pro děti. (Srv. heslo Alena Santarová. In: PŘIBÁŇ, Michal a kol.: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., 2015. Autorka hesla Věra Brožová. [Cit. 2022-04-17.] Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=637.)

rozčíleně a rozhořčeně vykřikl – ano, knihu Konstantina Biebla. Toho odporného intelektuála. S tím musíme jednou provždy definitivně skoncovat. Musíme se postavit k jeho práci zásadně negativně. Je to nesrozumitelná intelektuálština, nic to nikomu nedává, lid tomu nerozumí, tomu to musíme jednou provždy zarazit. (…) Bylo by nejlepší, kdyby naprosté odsouzení přišlo od dělníků – to by mělo patřičný účin. Pro začátek můžeme fingovat několik dopisů, které budou velmi ostré, kritické a odsuzující. Dělníci tam mohou jako psát, že takovému umění nerozumí, že je to měšťácké umění apod. Pak rozpoutáme proti Bieblovi velkou kampaň. Oni se již nějací dělníci najdou, kteří nám to napíší, jak potřebujeme.“ Vančurová prý byla Nečáskovým návrhem „dost ohromena“. Řekla mu, že redakce *Květů* není zvyklá takto pracovat a že vše musí probrat s šéfredaktorem Jiřím Žákem a s celou redakcí. V závěru zprávy ještě Libuše Šneková uvádí, že neví, jak celá kauza dopadla ani zda recenze v *Květech* nakonec vyšla, a že jí Alena Vančurová slíbila, že o tom napíše ministru informací a osvěty Václavu Kopeckému.[57]

Šedá eminence kulturní politiky?

Vedle své pozice v Gottwaldově prezidentské kanceláři (v letech 1948–1953) působil František Nečásek v první polovině padesátých let v celé řadě kulturních komisí a v dalších vlivných funkcích. Mimo jiné byl členem předsednictva Kulturní rady ÚV KSČ, Svazu československých spisovatelů a Národní ediční rady české, předsedou komise pro nové školní čítanky, členem Ústřední ediční rady, Filmové rady a redakční rady měsíčníku *Nový život*.[58] V únoru 1953 byl pak jmenován tajemníkem Ústředního výboru KSČ a v září téhož roku ústředním ředitelem Československého rozhlasu a televize.[59] Krom jiných publikací je autorem knihy *Mládí Klementa Gottwalda*, s níž objížděl školy a pořádal o ní besedy.[60] Alexej Kusák ve své knize o poválečné kulturní politice v Československu Nečáska označuje jako „militantního levičáka“,[61] za „levičáka a schematika“ jej považoval

[57] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Konstantin Biebl, záznam Libuše Šnekové z 12. 1. 1952. Zda se Šneková nakonec obrátila na Kopeckého, není jasné. Jak známo, v *Květech* ani jinde (kromě *Tvorby*) žádná recenze Bieblovy sbírky nevyšla.

[58] Kromě Knapíkova slovníku *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953* (s. 171) k Nečáskovi viz také ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*, sv. 2: *L–Z*. Praha, Academia – Ústav pro studium totalitních režimů 2018, s. 99–100.

[59] *Vojenský historický archiv – Vojenský ústřední archiv*, Praha (*VHA-VÚA*), f. 102 (František Nečásek), k. 2, č. j. 11.

[60] *Tamtéž*, č. j. 9, 11 a 19.

[61] KUSÁK, A.: *Kultura a politika v Československu 1945–1956*, s. 280 (viz pozn. 34).

i Zdeněk Karel Slabý.[62] Svými názory na umění a opakovanou kritikou bývalých příslušníků avantgardy měl sice blíže ke Gustavu Barešovi a stranickému aparátu[63] nežli k okruhu lidí kolem Václava Kopeckého, přesto všechny turbulence v komunistické politice přestál.[64]

Nečásek se vůči bývalým avantgardistům, konkrétně vůči Vítězslavu Nezvalovi, poměrně ostře vymezil už v souvislosti s řešením takzvaného protistranického pamfletu[65] na schůzi Kulturní rady ÚV KSČ 27. června 1949. Označil zde za chybu, že se k Nezvalově *Velikému orloji* od počátku nezaujalo „jasné stranické stanovisko", a tím bylo dáno volné pole „levé radikální" kritice. „Jsem přesvědčen, že jsme přispěli k tomuto diktátorskému gestu mládeže, levičářskému radikalismu tím, že jsme mlčeli. Nezvalova kniha měla býti kritizována. Byla kritizována jen zleva, vážné slovo o ní řečeno nebylo," prohlásil se sebekritickým akcentem. Posléze žádal, aby byl vyjasněn stav současné literatury a aby se poukázalo nejen na „nebezpečí levicového radikalismu", ale i na úskalí spolupráce „s reprezentanty dřívějších tradic naší literatury". Autory meziválečné avantgardy totiž pokládal za stejné „nebezpečí" jako nositele takzvaných radikálních vulgaristických tendencí: „Půjde-li o to rozdrtit levé nebezpečí, bylo by chybou,

[62] Viz e-mailová komunikace Z. K. Slabého s autorkou z 12. 11. 2019.

[63] Přesto ani sem jej nemůžeme zařadit, jeho pozice se jeví jako poněkud výlučná.

[64] Podle Viktora Knappa, tehdejšího zástupce přednosty politického odboru Kanceláře prezidenta republiky, se Nečásek na některých jednáních zaštiťoval Gottwaldovou autoritou: „Čas od času se … zmínil o tom, co si o věci myslí Gottwald, a tím vytvořil dojem, že jeho ústy mluví Gottwald, což přirozeně zdaleka nebyla pravda. Ale dost to působilo." (KNAPP, Viktor: *Proměny času: Vzpomínky nestora české právní vědy.* Praha, Prospektrum 1998, s. 111.)

[65] Pamfletická báseň „Socialistická láska" s posměšným věnováním „Ladislavu Štollovi, příteli, který porozumí", parodovala Nezvalovy pokusy o „novou poezii" ze sbírky *Veliký orloj*, jež vyšla v dubnu 1949. Napsali ji studenti pražské filozofické fakulty Zdeněk Pachovský a Viktor Matys. Báseň se v kopiích rozšířila a přes redakce *Kulturní politiky*, *Mladé fronty* a další místa se dostala až na sekretariát ÚV KSČ. Hned 1. června 1949 se situace začala řešit a došlo k důkladnému vyšetřování všech, kteří měli s básní cokoli společného. Kauza byla uzavřena zprávou vyšetřovací komise, na níž se podílel i Ladislav Štoll. Parodii na Nezvala autoři zprávy interpretovali jako útok na komunistickou stranu (s označením „protistranický pamflet") a oba autoři i někteří její šiřitelé byli postiženi stranickými a jinými tresty. Pamfletovou aféru předznamenaly literární kritiky mladých radikálů Jiřího Honzíka a Oldřicha Kryštofka, kteří zaujali k Nezvalově sbírce velmi skeptické stanovisko (HONZÍK, Jiří: Cizí dnešku. In: *Kulturní politika*, roč. 4, č. 15 (15. 4. 1949), s. 8; KRYŠTOFEK, Oldřich: Boj o novou českou poesii. In: *Mladá fronta*, 10. 4. 1949). Před touto „vulgarizací kritiky" na devátém sjezdu KSČ varoval Václav Kopecký. Sjezd se konal ve dnech 25.–29. května 1949 a jeho projev byl vnímán jako „generální linie" tehdejší kulturní politiky. (Viz KOPECKÝ, Václav: Vedeni nepřemožitelným učením marxismu-leninismu vybudujeme socialismus v naší vlasti. In: *Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: V Praze 25.–29. května 1949.* Praha, Ústřední výbor KSČ 1949, s. 345–390.)

kdybychom utíkali před nebezpečím druhým.“ „Pamfletisty“ Jiřího Honzíka (pozdějšího renomovaného rusisty) se do jisté míry zastal. Přečetl prý všechno, co Honzík napsal, a zdálo se mu, že „udělal velký kus dobré práce“.[66] Na jeho slova zareagoval Jiří Taufer, tehdy náměstek ministra informací a osvěty, a smetl jeho teze se stolu. V zápisu ze schůze je k tomu poznamenáno: „[Taufer] nesouhlasí s dělením, které provedl s. Nečásek.“ Odmítl i Nečáskovo hodnocení Honzíka. Za Nezvala se postavil i Ladislav Štoll a stejně jako Taufer odmítl zlehčovat Honzíkovu úlohu v aféře.[67]

Zřejmě zanedlouho po této schůzi pronesl Nečásek na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy ke studentům přednášku o tom, jak by měla vypadat správná literární kritika, a to v přímé reakci na pamfletovou aféru. Hlavní aktéry Jiřího Honzíka, Zdeňka Pachovského a další v ní už ostře pranýřoval, zatímco Nezvala obhajoval. Jeho názory se tak do značné míry rozcházely s tím, co tvrdil na schůzi Kulturní rady. Z jeho pozdějších vyjádření[68] se ale nezdá pravděpodobné, že by své mínění doopravdy změnil; spíše vycítil, že jeho odmítavé postoje vůči umělcům bývalé avantgardy nejsou v tu chvíli průchodné. Neustoupil sice z tvrzení, že Nezvalova sbírka *Veliký orloj* měla být podrobena kritice, a prohlásil, že některé jeho verše jsou „přímo reakční“. („Je nám mnoho cizího v Nezvalových erotických verších, v jeho astrologických zálibách, v jeho nespoutaném a bezcílném poživačnictví.“) Ovšem jeho finální vývody ohledně Nezvalovy nové poezie jsou zde až překvapivě smířlivé: Honzík a Pachovský prý „nepochopili, že je třeba vzíti věc za druhý konec, že je třeba hledati v Nezvalově tvorbě to nové. (…) ‘Veliký orloj’ … přináší vskutku mnoho nového … je [tam] obsažena velká část toho nejkrásnějšího, co bylo o našem novém dnešku napsáno.“ A nakonec samotného Nezvala použije jako argumentační nástroj proti „pamfletistům“: „Některé Nezvalovy verše jste odsuzovali jako pornografii – a co potom váš pamflet? (…) Kárali jste Nezvala, že mate naši mládež – jak potom nazvat to, co jste dělali vy?“[69]

František Nečásek byl v té době považován za jednoho z odborníků na otázky literatury, jak dokládá jeho účast v různých komisích, výborech

[66] *NA*, f. ÚV KSČ – Ústřední kulturně propagační komise a kulturně propagační oddělení, arch. j. 759, záznam ze schůze Kulturní rady ÚV KSČ 27. 6. 1950.

[67] *Tamtéž*.

[68] Srv. např. Nečáskův dopis Klementu Gottwaldovi ze 3. října 1951 v reakci na „převrat“ v předsednictvu Svazu československých spisovatelů 28. 9. 1951 (*NA*, f. ÚV KSČ – Klement Gottwald 1938–1953, svazek (sv.) 66, arch. j. 967). Svědčí o tom i jeho údajný výstup proti Bieblovi v redakci časopisu *Květy*.

[69] *VHA-VÚA*, f. 102, č. j. 19, nedatovaný text přednášky Františka Nečáska pronesené na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

i na spisovatelských schůzích.[70] Vypracoval také referát o Štollově knize *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii* na druhý diskusní večer kroužku básníků Svazu československých spisovatelů, který se konal 27. listopadu 1950 v Klubu československých spisovatelů v Praze.[71] Z následující diskuse, jež se týká především díla Františka Halase, které bylo hlavním terčem Štollovy kritiky, je patrné, že Nečáskovy postřehy ke Štollovu referátu byly brány vážně a jeho proslov byl vnímán jako „prohloubení" Štollovy knihy. Nečásek se tak zjevně těšil jisté autoritě.

Když přišel na konci roku 1951 Barešův (a Reimanův) politický pád a nastal propagandistický zápas se „slánštinou", Nečáska se toto přeskupení mocenských sil nijak nedotklo.[72] Bezesporu mu pomohlo, že byl zaštítěn přízní prezidenta Klementa Gottwalda.[73] Nebylo tak možné označit jej za člena „protigottwaldovského

[70] V knize *Souvislosti labyrintu* ji zmapoval Michal Bauer (viz např. s. 177). Nečáskovo tehdejší postavení v české kultuře hodnotí jako významné i Viktor Knapp ve svých pamětech *Proměny času* (s. 111).

[71] Tento referát, jak zmiňuje Bauer, se pravděpodobně nezachoval (BAUER, M.: *Tíseň tmy aneb Halasovské interpretace po roce 1948*, s. 120) a okolnosti jeho vzniku jsou nejasné. Stejně jako ve fondu Svazu československých spisovatelů v Literárním archivu PNP i v Nečáskově pozůstalosti ve Vojenském historickém archivu je uložen jen stenografický záznam následné diskuse.

[72] Neuškodil mu ani jeho židovský původ, který byl vzhledem k antisemitskému pozadí procesu se Slánským jinak přítěží. *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ* uvádí, že Státní bezpečnost v květnu 1952 dostala na Nečáska hlášení, že „využívá svého vysokého postavení k předávání důvěrných zpráv západním tajným službám". Sama StB prý ale shledala v udání mnoho faktických chyb a ani prezident Gottwald zprávu nevyhodnotil jako relevantní. Nejenže se Nečáska politické čistky v souvislosti se Slánským nijak nedotkly, dokonce po jeho odstranění načas „mocensky posílil a dosáhl vrcholu své kariéry". V roce 1953, jak již bylo zmíněno, působil jako tajemník ÚV KSČ a účastnil se schůzí organizačního sekretariátu strany, kde řešil kádrové otázky, cenzuru a dohlížel na vydávání propagandistické literatury. (Viz ANEV, P. – BÍLÝ, M. (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ*, sv. 2, s. 99–100.)

[73] Po roce 1953, kdy zemřel Gottwald, však z vysokých politických funkcí odešel. Viktor Knapp spekuluje, že v tom mohl hrát roli Nečáskův nedostatečný obdiv k literárnímu nadání nastávajícího prezidenta Antonína Zápotockého (KNAPP, V.: *Proměny času*, s. 112). Nicméně i přesto v letech 1954–1957 působil jako ústřední ředitel Československého rozhlasu a televize a následující dva roky byl předsedou Československého výboru pro rozhlas a televizi. Literární historik Vladimír Justl v rozhovoru s Jiřím Holým ale Nečáskovu kariéru, podobně jako Viktor Knapp, hodnotí jako postupný politický pád: „…ale to už jim taky bylo moc [tj. pozice předsedy zmiňovaného výboru]. Takže pořád politicky klesal." (JUSTL, Vladimír – HOLÝ, Jiří: *Ozvuky času… Rozhovor.* Praha, Akropolis 2007, s. 98.) Poslední Nečáskovou funkcí před jeho předčasnou smrtí byla pozice ředitele Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, resp. (od roku 1966) nakladatelství Odeon (viz PŘIBÁŇ, Michal a kol.: *Česká literární nakladatelství 1949–1989.* Praha, Academia 2014, s. 281). Podle Justla to byl v tomto svém závěrečném období života „úplně jiný Nečásek". „Nebyl asi vstřícnější člověk v Odeonu, než byl on. To nebyl Nečásek z Hradu." (JUSTL, V. – HOLÝ, J.: *Ozvuky času…*, s. 98 a 100.)

centra“, jako se to stalo Gustavu Barešovi a Pavlu Reimanovi.[74] A to byl v jednom z případů Reimanova „škodlivého zásahu do nakladatelské praxe“ dokonce označen jako spoluaktér. Konkrétně mělo jít o rozhodnutí pozastavit v roce 1950 vydání románu *Tělo* od Fráni Šrámka. Toto Nečáskovo spojení s Reimanem zmínil na ustavující schůzi Základní organizace KSČ Svazu československých spisovatelů 8. února 1952 ve svém projevu Jiří Taufer: „…(v této věci byl vedle Reimana zainteresován také s. Nečásek). Byli jsme tehdy v trapných rozpacích, jak Šrámkovi zdůvodnit celý tento případ, když … jsme mu už oznámili, že knihu určitě vydáme… (…) Tak tedy takhle zacházeli Reiman *a jemu podobní* s díly dvou básníků, dvou národních umělců…“[75]

Nečásek se však vůči Taufrově zmínce posléze písemně důrazně ohradil: „Soudím, že tato poznámka … je nesrozumitelná a nesprávná … výbor [Základní organizace KSČ Svazu československých spisovatelů] neměl tuto poznámku ve svém oficiálním dokumentu propouštět. (…) O jaký zvláštní zájem soudruha Nečáska tu šlo? (…) Jediné, co z ní vysvítá, je jakási ‘tajemná’ souvislost soudruha Nečáska se soudruhem Reimanem. (…) Soudruh Taufer, jako náměstek ministra, a to ještě pro publikace, měl plné právo otázku ‘Těla’ projednat v NERČ, anebo rady prostě nedbat, a vůbec nemusel být ‘v trapných rozpacích’. (…) Nevidím ani dnes nic hrozného v radě odložit vydání ‘Těla’. (…) Radil bych to i dnes.“[76]

V tomtéž projevu na ustavující schůzi stranické organizace ve Svazu československých spisovatelů Jiří Taufer hovořil o Konstantinu Bieblovi jako o oběti „slánštiny“ a četl zde již zmíněný dopis, který 28. ledna 1951 poslal Biebl Karlu Konrádovi a který byl zneužit v rámci kampaně proti údajnému druhému mocenskému centru Rudolfa Slánského.[77] Zpráva Libuše Šnekové o Nečáskově intervenci

[74] Silně kritický náboj proti Reimanovi měla již zmíněná schůze rozšířeného předsednictva Svazu československých spisovatelů 28. září 1951, zejména iniciační útočná Nezvalova řeč. Nečásek se zde opakovaně tázal Nezvala, Taufra a Štolla, jak přesně podle nich Reiman zasahoval do kompetencí svazu spisovatelů. Svými vstupy do diskuse se snažil mírnit ostré výpady proti Reimanovi, zůstával v tom však osamocen. Snažil se též otupit výhrady proti způsobu práce svazového předsednictva. Ačkoli do diskuse zasahoval často, jemu konkrétně žádné výtky Nezval, Štoll ani Taufer neadresovali. (*LA PNP*, f. Svaz československých spisovatelů (dále SČSS), neuspořádáno, stenografický zápis se schůze rozšířeného předsednictva SČSS 28. 9. 1951.)

[75] *NA*, f. Pavel Reiman (1925–1963), k. 7, nezpracovaná část fondu, TAUFER, Jiří: Projev na ustavující schůzi KSČ ve Svazu čs. spisovatelů dne 8. února 1952, kurzívou zvýraznila autorka (Taufer zde v podstatě Nečáska dává s Reimanem do jedné skupiny). Druhým básníkem mínil Taufer Petra Bezruče a jeho *Slezské písně*. Tuto druhou kauzu popsal Jiří Knapík v knize *V zajetí moci* (s. 187–195, viz pozn. 2).

[76] *VHA-VÚA*, f. 102, č. j. 9, dopis Františka Nečáska výboru Základní organizace KSČ Svazu československých spisovatelů z 18. 4. 1952.

[77] *NA*, f. Pavel Reiman, k. 7, nezpracovaná část fondu, TAUFER, J.: Projev na ustavující schůzi KSČ ve Svazu čs. spisovatelů dne 8. února 1952, s. 11. Jde o dopis, v němž Biebl reaguje na omyl

v časopise *Květy* pochází z 12. ledna 1952. Taufer, který obdržel její opis, o ní tedy již pravděpodobně věděl, když pronášel svůj projev. Proč ji ale Taufer, který je považován za jednoho z hlavních iniciátorů a šiřitelů mýtu o „uštvaném Bieblovi", pro tento účel nepoužil? Byl Nečásek díky Gottwaldovi nedotknutelný?

Tajemní manipulátoři v *Tvorbě*

Ale zpět k záznamu Libuše Šnekové o Nečáskově zásahu v redakci *Květů*. Připomeňme, že Alena Vančurová se podle něj chtěla poradit se šéfredaktorem ohledně Nečáskova návrhu zahájit kampaň proti Bieblovi. Jak se k situaci šéfredaktor Jiří Žák postavil (ani jestli byl opravdu informován), není jasné.[78] Jak známo, jediným ohlasem Bieblovy knihy, který vyšel před jeho smrtí, je recenze Michala Sedloně v *Tvorbě* z konce října 1951. V *Květech* se žádná recenze sbírky *Bez obav* neobjevila do listopadu 1951 ani poté.[79] A v tomto časopise ani jinde se nekonala také žádná „protibieblovská" kampaň. Nečáskova intervence (pokud se odehrála popsaným způsobem) tedy nesplnila deklarovaný účel. Mohla mít ale za následek, že se kolem Bieblovy knihy rozprostřelo všeobecné mlčení? A mohl být František Nečásek tím, kdo – prostřednictvím redakce *Tvorby* – Michalu Sedloňovi „poradil", aby svou první verzi bieblovské recenze „přitvrdil"?

Když totiž Michal Sedloň v červnu 1953 hovořil na rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu československých spisovatelů o své rok a půl staré

s barrandovskou stranickou prověrkou a v němž píše, že by si nejraději vpálil kulku do hlavy. Zajímavé ovšem je, že zde Taufer uváděl správnou dataci dopisu, ale o několik měsíců později, ve stati „Proti sektářství a liberalismu", napsané společně se Štollem, už o tomto dopise hovoří sugestivně jako o dopise „předsmrtném" (ŠTOLL, L. – TAUFER, J.: Proti sektářství a liberalismu, s. 82 – viz pozn. 11).

[78] *NA*, f. ÚV KSČ – Václav Kopecký 1897–1961, sv. 5, arch. j. 155. Týdeník *Květy* vznikl na počátku roku 1951 sloučením časopisů *Květen* a *Haló – Nedělní noviny*. Alena Vančurová přešla do redakce *Květů* z *Haló – Nedělních novin*. Jak již bylo řečeno, Nečásek byl do nově vzniklého týdeníku přidělen jako ideový poradce. V roce 1951 v *Květech* publikoval sedmnáct textů, včetně výňatku ze své knihy *Mládí Klementa Gottwalda*. (*VHA-VÚA*, f. 102, č. j. 11.) Recenze v *Květech* vycházely v rubrice „Besedy o knihách", v roce 1951 to byly zejména recenze zahraničních děl. Do rubriky často přispívali mladí literární kritici Milan Jungmann, František Buriánek nebo Mojmír Otruba. V rubrice „Knihy došlé redakci" byly uváděny nově vyšlé tituly, Bieblova sbírka byla v časopise ohlášena 12. srpna (*Květy*, roč. 1, č. 32, s. 9).

[79] Poslední číslo *Květů* před Bieblovou smrtí vyšlo 11. listopadu, první číslo poté o týden později. V čísle 47, které vyšlo 25. listopadu, vyšel nekrolog Aleny Vančurové „Za Jindřichem Plachtou"; známý herec zemřel v listopadu téhož roku jako Biebl. Je zde také recenze na Nečáskovu knihu *Náš prezident – náš vzor* od Josefa Novotného. Až začátkem prosince zde vyšel nekrolog Zdeňka Karla Slabého „Za Konstantinem Bieblem" (roč. 1, č. 48, 2. 12. 1951, s. 9).

recenzi Bieblovy sbírky, podotknul, že její první verze obsahovala mnohem méně zmínek o Bieblově „problematickém“ avantgardním období. *Kdosi* v redakci *Tvorby* prý ale trval na tom, aby svou pozornost soustředil na to, jak samotného Biebla a jeho generaci tehdy ovlivnil Karel Teige.[80] V té době však byla *Tvorba* ve značné personální krizi a formální šéfredaktor Gustav Bareš ji nestíhal řídit. Krize vrcholila právě na podzim 1951, kdy redakci v podstatě sám vedl Jan Štern s externími spolupracovníky.[81] Ten ale nutně nemusel být tím, kdo *primárně* inicioval „zostření“ Sedloňova hodnocení.[82] Sedloň ve svém diskusním vystoupení z roku 1953 k dané věci totiž uvedl: „Štern dosvědčí, že právě této sbírky [*Zlom*] se dotýkaly připomínky a zásahy *redakce Tvorby*. Redakce mě žádala, abych zvláště rozvedl působení Teigovo na Bieblovu generaci a na Biebla…“[83]

Podobně jako Michal Sedloň (1919–1982) se o mnoho let později bránil i Mojmír Grygar (narozen 1928) v souvislosti se svým článkem o „teigovštině“: „Když jsem článek odevzdal, *redakce Tvorby* nebyla nijak nadšena. (…) *Žádali* aktualizaci a ostřejší tón. (…) Když jsem si přečetl *redakcí* upravený text, byl jsem šokován. Ani titul stati nebyl můj. (…) Hemžilo se tam přípisky a vsuvkami…“[84] Grygar se však k úpravám tohoto svého článku vyjádřil už v roce 1953, kdy se stejně jako Sedloň účastnil zasedání sekce kritiků Svazu československých spisovatelů. Tehdy ale na rozdíl od svého vyjádření z devadesátých let konkrétně označil za autora úprav svého textu Jana Šterna: „Byly tam vsunuty větší nebo menší pasáže, stylisticky byl upravován, aniž jsem o tom věděl. Tak se stalo, že se tam

[80] *LA PNP*, f. SČSS, Stenografický zápis o rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů konaném ve dnech 5. až 7. června 1953 na Dobříši, neděle 7. 6. 1953, s. 31/1–31/2. Za poskytnutí těchto materiálů z fondu SČSS děkuji Michalu Bauerovi.

[81] Dlouhodobě nemocného vedoucího redaktora Miroslava Galušku nahradil Radovan Richta, kterého ale Bareš v září 1951 převelel do *Rudého práva* (personální krizi periodik v roce 1951 se více věnuji ve své publikaci *Křídla zamrzlá v ledu bez obav zvedněme*, s. 60–61 a 75–79 – viz pozn. 2). Jan Štern (1924–2012) byl básník a novinář, v letech 1947–1952 redaktor časopisu *Tvorba*, roku 1949 a 1951 byl také členem redakční rady měsíčníku *Nový život* (viz KNAPÍK, J.: *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953*, s. 232 – viz pozn. 33).

[82] Okolnosti vzniku Sedloňovy recenze (mimo jiné) popisuje Štern v dokumentu „Svědectví Jana Šterna o Konstantinu Bieblovi v den jeho smrti“. Štern zde tvrdí, že Sedloně o recenzi Bieblovy sbírky požádali proto, že „jsme věděli, že má Bieblovu poesii rád, že k ní má vztah“. (Dokument je přetištěn v biografii Jiřího Knapíka *Kdo spoutal naši kulturu: Portrét stalinisty Gustava Bareše.* Přerov, Šárka 2000, s. 198–199.)

[83] *LA PNP*, f. SČSS, Stenografický zápis o rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů konaném ve dnech 5. až 7. června 1953 na Dobříši, neděle 7. 6. 1953, s. 31/1–31/2. Kurzívou zvýraznila autorka.

[84] GRYGAR, Mojmír: O „řadě falešných podrobností“, 1. In: *Literární noviny*, roč. 8, č. 3 (22. 1. 1997), s. 6. Kurzívou zvýraznila autorka.

vloudila velmi hrubá chyba, která neodpovídala pravdě. A když jsem viděl podpis, byl jsem bezradný. To tam bylo vsunuto s. Šternem."[85]

Dalším, kdo se na úpravách těchto textů mohl podílet, byl novinář Radegast Parolek (1920–2019), který právě od října 1951 působil v *Tvorbě* jako vedoucí kulturní rubriky.[86] Sám Parolek však ve svých pamětech uvádí, že do *Tvorby* nastoupil jako redakční elév: „...dělal jsem většinou kromě korektur jen nějaké drobné noticky na poslední stránce ke kulturním výročím. (...) K ničemu jinému mě jako začátečníka nepustili."[87] Parolek – který se, jak píše, tehdy právě vrátil ze studií v Sovětském svazu – se podle svých slov „v tehdejších poměrech nevyznal a Tvorbu ... už několik let nečetl. (...) Samotný pojem 'slánština' byl pro mne mlhavý, nic mi neříkal a neměl jsem s ním jako novopečený elév ... žádné zkušenosti."[88] Na tomto místě několikrát opakuje, že jako pouhý elév se v dané situaci vůbec neorientoval a dělal v podstatě pouze korektury. Mojmír Grygar však Parolkovo tvrzení rozporuje: „Když jsem článek odevzdal, dozvěděl jsem se, že Radovan Richta, který článek posuzoval jako expert, řekl, že je to seminární referát, ale ne článek s jasným politickým zaměřením. Úkolem, aby článek získal náležitou kvalitu, byli pověřeni dva redaktoři – Jan Štern a Radegast Parolek. (...) Parolka jsem neznal, právě se vrátil ze studií v Sovětském svazu a svou ideologickou nadřazenost ... mi dal jaksepatří najevo. Myslím, že pocítil, že k němu nemám důvěru... V námitkách se stále vracely termíny objektivismus, nedostatek stranickosti a bojovnosti. V tomto smyslu byl pak článek opravován a doplňován."[89]

Domnívám se však, že výše uvedené skutečnosti nemusí nutně znamenat, že Jan Štern či Radegast Parolek byli opravdovými původci „zostřených" verzí Sedloňova a Grygarova textu. Vzhledem k výše uvedeným okolnostem připadá

[85] *LA PNP*, f. SČSS, Stenografický zápis o rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů konaném ve dnech 5. až 7. června 1953 na Dobříši, sobota 6. 6. 1953, s. 30/4. V rukopisném vzpomínkovém článku Grygar uvádí, že se v jeho textu po úpravách redakce objevil Nezvalův citát, který byl připsán Karlu Teigovi: „Byla to jasná falzifikace, jejíž záměr byl zřejmý – diskreditovat Nezvala. Dovedl jsem si představit, jak zle to muselo na Nezvala působit." (GRYGAR, Mojmír: Teige – Nezval – Štoll: Poznámky. Rukopis z roku 2021, s. 3. Za jeho poskytnutí děkuji autorovi.) Štern v dopisu Barešovi ale tvrdil, že chybný citát do textu vložil omylem: „Jsem si plně vědom, s. Bareši, jak může být tato chyba zneužita a s trochou 'dobré vůle' vykládána jako záměrná provokace..." (Osobní archiv Jiřího Knapíka, nedatovaný dopis Jana Šterna Gustavu Barešovi. Za jeho poskytnutí děkuji kolegovi Knapíkovi. Více viz KNAPÍK, J.: *V zajetí moci*, s. 144.)

[86] Viz KNAPÍK, J.: *V zajetí moci*, s. 185.

[87] PAROLEK, Radegast: *Kruté i krásné dvacáté století: Memoárová mozaika v pěti dílech.* Praha, Academia 2013, s. 231–232.

[88] *Tamtéž*, s. 231.

[89] GRYGAR, M.: Teige – Nezval – Štoll: Poznámky, s. 3.

do úvahy hypotéza, že onou „záhadnou osobou“, která úpravy dotyčných textů prostřednictvím obou redaktorů prosazovala, byl v pozici „ideového poradce“ právě František Nečásek. Ten byl v letech 1948 až 1952 také členem redakční rady časopisu *Tvorba*, což mu umožňovalo činnost redakce přímo ovlivňovat. Sám Biebl se v té době pravděpodobně doslechl o tom, že je proti němu František Nečásek zaujat, jak dokládá již výše citovaný článek Bohumila Polana: Básník prý „rozčileným hlasem přesvědčoval člena Sboru národní bezpečnosti, že je dobrý straník, že nechce kličkovat a celý svůj případ vysvětlí, že jde o úklad Nečáskův a Reimanův…“[90] Jednalo se o již zmíněné nedorozumění s Bieblovou stranickou prověrkou, tento „úklad“ ale nikde blíže specifikován není a ani není zřejmé, jak se tuto informaci Biebl dozvěděl.[91]

Shodou okolností (?) hned na přelomu let 1951 a 1952 upadl šéfredaktor *Květů* Jiří Žák (společně s ředitelem podniku Svoboda-Rudé právo Viktorem Lederem) v nemilost. Václav Kopecký byl s touto situací obeznámen 1. února dopisem od závodní organizace KSČ podniku Svoboda-Rudé právo, kde stálo: „…domníváme [se], že jde o trockistickou skupinu.“[92]

[90] POLAN, B.: Životní závěr Konstantina Biebla, s. 7 (viz pozn. 25). Polanova dcera Milena byla manželkou Bieblova blízkého přítele Karla Konráda (viz VODA, D. – BLAHYNKA, M.: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*, s. 138).

[91] Není ovšem vyloučeno, že se Biebl doslechl o Nečáskově akci v *Květech* od jejich redaktorky Aleny Vančurové, dcery přítele Vladislava Vančury. Dá se ale předpokládat, že by se s takovým závažným svědectvím nesvěřil svým blízkým přátelům Nezvalovi a Konrádovi? Žádnou stopu nenacházíme ani v Nezvalových rukopisných zápiscích po Bieblově smrti, ani v jeho vzpomínkách *Z mého života* (Praha, Československý spisovatel 1961, s. 303–308, 1. vydání 1959) a stejně tak Nečáskovo jméno v souvislosti s Bieblovým koncem nikdy veřejně nezmínil ani Karel Konrád.

[92] *NA*, f. ÚV KSČ – Václav Kopecký 1897–1961, sv. 5, arch. j. 155. Případ byl však v běhu (podle dalšího dopisu, adresovaného na politický sekretariát ÚV KSČ jeho členovi Antonínu Novotnému 30. ledna 1952) už v prosinci předchozího roku. V archivní složce ve fondu Václava Kopeckého k němu existuje poměrně obsáhlý soubor dokumentů. Během ledna 1952 byla shromážděna řada posudků a dalších materiálů, které měly usvědčit Jiřího Žáka (1917–1986) a Viktora Lederera (1905–1986) z trockismu. Žák byl v lednu 1952 propuštěn z *Květů* a v září vyloučen z KSČ (v roce 1964 bylo toto rozhodnutí zrušeno). Odešel pracovat na stavbu Slapské přehrady, poté se živil jako novinář a po sovětské okupaci emigroval do západního Německa. (Podrobněji k Jiřímu Žákovi viz komentář k dokumentu č. 30 v následující edici. Za poskytnutí materiálů z Archivu Syndikátu českých novinářů s jinak nedostupnými informacemi děkuji vedoucímu archivu Romanu Štérovi). Také Viktor Lederer ve své funkci roku 1952 skončil (viz BURGET, Eduard: Svoboda 1945–1998. In: PŘIBÁŇ, M. a kol.: *Slovník české literatury po roce 1945* [online] (viz pozn. 56). [Cit. 2021-11-17.] Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1743).

Opožděná svědectví

V roce 1961 začal Jiří Taufer v časopise *Kultura* publikovat na pokračování své vzpomínky na Nezvala, Biebla, Konráda a další umělce, jež pod názvem *Strana, lidé, pokolení* vyšly o rok později knižně v Československém spisovateli. Taufrova rétorika ve vzpomínání na Bieblův konec se ve srovnání s počátkem roku 1952 logicky proměnila. Slov o Bieblově „uštvání prodlouženýma rukama Slánského" se Taufer zřekl už v roce 1956 na druhém sjezdu Svazu československých spisovatelů.[93] Nicméně i zde píše, jak Bieblovi působil „pravá muka" ten „radikalistický teoretický zmatek" a jak trpěl, když „bývali ostouzeni lidé revoluční generace, k níž patřil, za to, že tak či onak ve své velmi aktivní minulosti učinili chybný krok".[94] Kapitola o Konstantinu Bieblovi byla v *Kultuře* uveřejněna 3. srpna 1961 a dala vzniknout dalšímu zajímavému dokumentu, který se tematicky váže k období před Bieblovou smrtí.

Asi měsíc poté totiž Taufer obdržel dopis od jistého Karla Horčice, který mu v návaznosti na článek o Bieblovi napsal, že se s Bieblem v inkriminované době na počátku padesátých let osobně setkal.[95] Pracoval tehdy v evidenčním oddělení sekretariátu Ústředního výboru KSČ[96] pod vedením Karla Švába[97] a užíval přezdívku Vorlas. Někdy v té době (přesně si to nepamatoval) za ním Biebl přišel (prý na základě doporučení) a svěřil se mu, že jej „snad lesník či hajný z okolí

[93] Z diskuze: Jiří Taufer. In: *Literární noviny*, roč. 5, č. 19 (1956), s. 12. Přetištěno in: BAUER, Michal (ed.): *II. sjezd Svazu československých spisovatelů: 22.–29. 4. 1956*, sv. 1: *Protokol*. Praha, Akropolis 2011, s. 471–472. Dále k tomu viz KÖNIGSMARKOVÁ, J.: *Křídla zamrzlá v ledu bez obav zvedněme*, s. 111–115.

[94] TAUFER, J.: *Strana, lidé, pokolení*, s. 98 (viz pozn. 18).

[95] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Konstantin Biebl, dopis Karla Horčice Jiřímu Taufrovi z 30. 8. 1961.

[96] Karel Horčic (1907–???) byl po únoru 1948 jako referent tohoto oddělení pověřen péčí o jugoslávské politické emigranty v Československu, kteří byli v opozici proti Josipu Brozi Titovi. V roce 1952 byl pak ze stranického aparátu propuštěn. (Viz VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej: *Z Prahy proti Titovi: Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu*. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2012. K Horčicovi blíže viz komentář k dokumentu č. 31 v následující edici.)

[97] Karel Šváb (1904–1952) se poté stal vedoucím bezpečnostního oddělení ÚV KSČ. Měl mimo jiné na starost shánění „závadných informací" o komunistických funkcionářích a řídil jejich vyšetřování, pokud byli podezřelí z protistátní činnosti. Lidé z evidenčního oddělení Karla Švába též vedli vyšetřování tzv. protistranického pamfletu (viz KNAPÍK, Jiří: Šedesát let od literárního „atentátu" na Vítězslava Nezvala: Zpráva „Výsledek šetření ve věci protistranického pamfletu" z června 1949. In: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis*, č. 2 (2009). Opava, Slezská univerzita v Opavě 2009, s. 231–254, zde s. 233). V prosinci 1950 byl Šváb odstaven z funkce tehdy již náměstka ministra národní bezpečnosti, v polovině února 1951 byl zatčen a v listopadu 1952 v rámci procesu s Rudolfem Slánským popraven. (Viz ANEV, P. – BÍLÝ, M. (eds.): *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989)*, sv. 2, s. 432–433.)

Loun“ obvinil z kolaborace v době protektorátu. Horčic tvrdil, že pořídil ze setkání s Bieblem záznam a informoval o tom svého nadřízeného Švába. V dopise Taufrovi si stěžoval na Švábovu lhostejnost k tomuto případu, když mu „dovolil jen napsat na OV [okresní výbor] KSČ do Loun a Min[isterstvo] vnitra, s tím aby případ přešetřili a podali zprávu“.[98] Čtrnáct dní nato prý Biebl přišel znovu. „Bylo to příliš brzo. (…) Vycítil snad, že se jeho případem zabýváme jen jako normálním případem, a bylo vidět, že je mu to líto. Již tehdy se mi zdál příliš rozrušen a v jeho očích byl pro mne neobvyklý lesk. (…) Vyložil [jsem si to] uměleckou senzitivitou.“ Za dalších deset dní Biebl svou návštěvu zopakoval, ale odešel s nepořízenou stejně jako předtím. Horčic po jeho odchodu mluvil se Švábovým zástupcem Osvaldem Závodským,[99] který sice chtěl dát souhlas k rychlejšímu prošetření věci, ale zdráhal se překročit Švábovo rozhodnutí. Případ prý pak zřejmě předal kulturnímu a propagačnímu oddělení ÚV KSČ. Horčic v dopise ještě dodává: „Je možné, že skutečnou příčinou jeho tragického rozhodnutí – myslím s. Kosti Biebla – byla snaha literárních a politických přítelíčků, o kterých píšeš, ale myslím, že i uvedený případ přispěl nemalou mírou.“[100] Zda Jiří Taufer na Horčicův dopis nějak reagoval, není zřejmé, na veřejnost se ale nedostal.

Velmi výmluvnou reakci vyvolal o téměř třicet let později další z textů o Konstantinu Bieblovi – výroční článek k básníkovým nedožitým devadesátinám od Jana Pilaře, otištěný v únoru 1988 v obnoveném literárním týdeníku *Kmen*. V té době už uplynulo od Bieblovy smrti sedmatřicet let. Básník a tehdejší ředitel nakladatelství Československý spisovatel Pilař vzpomíná na Bieblovo surrealistické období i na to, jak se spolu potkávali v čase okupace. Připomíná také jeho básnické vzepětí, kterým Biebl procházel počínaje rokem 1949. „Propukla v něm … velká tvůrčí aktivita. (…) Psal denně. Psal i v Karlových Varech, kde si léčil pankreas.[101] Věřil, že našel básnický jazyk konkrétního pojmenování zápasů doby. (…)

[98] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Konstantin Biebl, dopis Karla Horčice Jiřímu Taufrovi z 30. 8. 1961.

[99] Osvald Závodský (1910–1954) byl od listopadu 1948 prvním zástupcem velitele Státní bezpečnosti a též velitelem vnitřní StB, v září 1950 se stal jejím velitelem. V lednu 1951 byl zatčen, v procesu se „Závodským a spol.“ v prosinci 1953 odsouzen k smrti a v březnu 1954 popraven. (Srv. KALOUS, Jan: Osvald Závodský – aktér i oběť politických procesů. In: *Paměť a dějiny*, roč. 7, č. 3 (2013), s. 90–93.)

[100] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Konstantin Biebl, dopis Karla Horčice Jiřímu Taufrovi z 30. 8. 1961.

[101] Bieblovo tvůrčí úsilí se podobalo až třeštění. Dokládá to i jeho tehdejší korespondence, mimo jiné s Karlem Konrádem, který později potvrdil, že oddíl „Karlovy Vary“ ze sbírky *Bez obav* byl jen zlomkem toho, co Biebl ve Varech vytvořil: „Napsal jsem … asi tři sta stran veršů, slyšíš? Tři sta stran! (…) Raději však nikomu nic neříkej. Nevím, jaké to je, ale domnívám se, že mnohem lepší než to, co znáte. Jde to na všechny strany, do přírody, politiky, geologie, Marxova vousu i dívčího střevíčku,“ citoval Konrád z Bieblova dopisu. (KONRÁD, Karel: O Konstantinu Bieblovi. In: *Literární noviny*, roč. 1, č. 1 (9. 2. 1952), s. 3.)

Biebl se vmísil do dobových zápasů o charakter poezie."[102] V tomto kontextu Pilař zmiňuje jeho „manifestační" reakci – báseň „Zůstali v řadě", mířenou jako odpověď Josefu Kainarovi na jeho pamfletickou báseň „Zůstali vzadu" ze sbírky *Veliká láska*.[103] A připomíná i Bieblův básnický manifest na podporu Vítězslava Nezvala z roku 1949: „...tvořil svěží improvizace a polemické verše proti mladým sektářům z kulturního kádru svazu mládeže,[104] proti kryštůfkům,[105] kteří chtěli industrializovat poezii."[106] Stojí za povšimnutí, že i po téměř čtyřech desítkách let, které uplynuly od takzvané pamfletové aféry (v rámci níž byl sám vyšetřován),[107] Pilař stále používá dobovou rétoriku, jako „sektářská kritika" a „kryštůfkové".

Zvláštní je, že Pilař v článku tvrdí, že sbírka *Bez obav* „byla událostí" a měla „mimořádný ohlas". „A proto tím víc ohromilo to, co následovalo," dodává v narážce na Bieblův tragický konec. Je možné, že by si Pilař nepamatoval ono mlčení

[102] PILAŘ, Jan: Kosťa Biebl. In: *Kmen*, roč. 1 (7), č. 8 (25. 2. 1988), s. 5.

[103] Sbírka vyšla koncem roku 1950 a Biebla pravděpodobně báseň „Zůstali vzadu" velmi zasáhla. Ironizuje totiž meziválečné avantgardisty z Devětsilu a mimo jiné v ní stojí: „Zůstali vzadu. / (...) / Oni se chtěli opozdit. / (...) / Sedí v hospodě, / mžourají po ženských / a v dohodě / rozvážně a žvýkavě se melou / o psí štěk. / (...) / Přelistovali pár stránek v Kapitálu, / tož leželi si ve vlasech / a diskutovali, / že sám pan vrchní / (...) / pohlédl vyčítavě / ke stolu, / kde devět hlasů, / devět chocholů, / vzpjalo se ve výbuch / (...) / Vždy se trochu bál, / aby z těch devíti tam / někdo nepovstal / a nezazpíval Internacionálu... / (...) / Ti sice šermovali / (...) / šavlemi slovíček / o nutném třídním boji / (...) / V jádře to však s nimi / náhlé / nebylo. / (...)" (KAINAR, Josef: Zůstali vzadu. In: TÝŽ: *Veliká láska*. Praha, Československý spisovatel 1950, s. 39–44, cit. s. 39–42.) Svou rozsáhlou básnickou odpověď „Zůstali v řadě" Biebl zařadil ve své sbírce do oddílu „Manifesty". Kainarovi v ní vzkazuje: „Palte do mě! Odpovím vám stroze / Vím co dělám / Stojím vždycky v řadě." (BIEBL, Konstantin: Zůstali v řadě. In: TÝŽ: *Bez obav*, s. 194–205, cit. s. 203.)

[104] Kulturní kádr SČM sdružoval po únoru 1948 v rámci Svazu české mládeže některé radikálně naladěné mladé básníky a publicisty.

[105] Zde Jan Pilař naráží na básníka Oldřicha Kryštofka (1922–1985), jednoho z aktérů tzv. pamfletové aféry z roku 1949 a pisatele kritické recenze na Nezvalův *Veliký orloj* v *Mladé frontě*. Biebl označení „Kryštůfek" použil v této souvislosti ve své básni „Manifest Vítězslavu Nezvalovi": „(...) / Dělejte veletoče ale neutrhněte přitom hrazdu / Co prospívá Tarzanům nehodí se pro umělce / Kam na nás Krištof Kolumbus jenž umínil si / objevit Ameriku / My dáme všem objevitelům nových světů flek / Nad spřežením táhnoucím v bojovném šiku / Zapráskal svým tenkým hláskem Kryštůfek / (...)" (BIEBL, Konstantin: Manifest Vítězslavu Nezvalovi. In: TÝŽ: *Bez obav*, s. 187–188.)

[106] PILAŘ, J.: Kosťa Biebl.

[107] I na tento fakt zřejmě Pilař naráží dále v článku, když píše, že „pamflet" „vyvolal bez Nezvalova vědomí (!) první politickou aféru s básníky – členy strany" (tamtéž). Pilař tehdy obdržel stranický trest napomenutí. (Více viz KNAPÍK, J.: Šedesát let od literárního „atentátu" na Vítězslava Nezvala, s. 252.)

kritiky, které nastalo po vydání sbírky?[108] Sám v článku vyslovuje přesvědčení, že Biebl spáchal sebevraždu, protože byl nemocný, přecitlivělý a měl k tomu genetické dispozice. „Bieblova sebevražda otřásla spisovatelskou obcí,“ poznamenává k tomu. „Vyrojily se nejrůznější dohady a pověsti, že byl prý jako Majakovskij uštván politickou reakcí a mladými sektáři. Protože jsem byl pár hodin po smrti v jeho bytě a poznal atmosféru, která se v bezprostřední blízkosti nedá předstírat ani zkreslit, považoval jsem tato obvinění za absurdní.“ Poté Pilař připomíná, že nastávající ovzduší vykonstruovaných obvinění proti „druhému centru“ Rudolfa Slánského tyto teorie ještě podpořilo. Cituje i známý úryvek z Taufrovy básně, kterou tento činovník pronesl na Bieblově pohřbu a jež „politickou verzi sebevraždy“ umocňovala: „Ti, co tě uštvali, Kosťo, nebyli caballeros, / ale banda.“[109] Pilař také připomíná snahy o demytizaci Bieblova „uštvání“ na druhém sjezdu Svazu československých spisovatelů, po němž byly publikovány zmíněné „Neznámé dopisy Konstantina Biebla“,[110] přičemž se mimo jiné rozkryla pravá podstata jeho dopisu Karlu Konrádovi se slovy o „kulce do hlavy“ a „malování šibenic“.

V době, kdy Pilařův článek vyšel, byl už Jiří Taufer více než rok po smrti. Krátce po jeho publikaci obdržel Jan Fojtík, tehdejší tajemník Ústředního výboru KSČ pro ideologii a propagandu, dopis od Taufrova přítele, literárního historika a romanisty Vladimíra Bretta.[111] Brett Fojtíkovi píše, že se na něj obrací „jako na soudruha, který je zasvěcen do složité problematiky kulturní politiky a k němuž mám plnou důvěru, ve věci týkající se smrti básníka Konstantina Biebla“. Upozorňuje ho na Pilařův článek v literáním týdeníku *Kmen*, a zejména na Pilařovo přesvědčení, že Bieblův tragický skon zavinila jeho nemoc, povaha a „sklon k přeludnosti“. Informuje Fojtíka, že se nedávno seznámil s dokumenty

[108] Jan Pilař (1917–1996) byl v letech 1949–1951 (do září) tajemníkem české sekce a tajemníkem tvůrčí komise Svazu československých spisovatelů, od září 1951 stál v čele propagační komise svazu, zároveň byl též členem redakční rady měsíčníku *Nový život* a v letech 1949–1952 zástupcem šéfredaktora *Lidových novin* (KNAPÍK, J.: *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953*, s. 191).

[109] Taufrova báseň „Za básníkem“ byla otištěna ve sborníku *Za Konstantinem Bieblem: Vzpomínky a projevy jeho přátel* (Praha, Československý spisovatel 1952, s. 89–94). Slovem „caballeros“ Taufer odkazuje k refrénu Bieblovy básně „Zůstali v řadě“: „Ach Caballeros de la banda / Vy jste mě znali já vás všechny znal“ (BIEBL, K.: Zůstali v řadě, s. 194).

[110] Neznámé dopisy Konstantina Biebla (viz pozn. 12).

[111] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Vladimír Brett, dopis Vladimíra Bretta Janu Fojtíkovi ze 14. 3. 1988. Vladimír Brett (1921–1997) na začátku 70. let řídil nově vzniklý Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV a působil též v oddělení mezinárodní politiky ÚV KSČ (viz KUČERA, Martin: Brett Vladimír 8. 11. 1921 – 3. 12. 1997. In: *Biografický slovník českých zemí* [online]. Praha, Historický ústav AV ČR, v.v.i. 2015. [Cit. 2021-11-17.] Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BRETT_Vladim%C3%ADr_8.11.1921-3.12.1997).

z osobního archivu Jiřího Taufra, které mu zprostředkovala jeho žena Běla Taufrová, poté co je objevila v manželově pozůstalosti. Podle Bretta „tyto dokumenty průkazně svědčí o tom, že Biebl byl skutečně uštván a uštván k smrti".[112]

Následně Brett Fojtíka zpravuje o záznamu Libuše Šnekové, jejž mu celý posílá v příloze, referuje o dopisu Karla Horčice a obsáhle cituje i z některých Bieblových dopisů. Z listu adresovaného Taufrovi 16. ledna 1950 uvádí pasáž týkající se Jana Šterna, „autora některých protibieblovských invektiv": „Domnívá-li se někdo, že Šternové jsou strana, pak je to chybou nikoliv strany, ale těch, kteří naivně usuzují." Delší pasáže cituje z několikrát zmiňovaného dopisu Karlu Konrádovi z 25. ledna 1951 a nakonec ještě z dopisu zaslaného 5. dubna 1951 do měsíčníku *Nový život* (který zde byl po Bieblově smrti zveřejněn), kde Biebl píše, že dokončuje sbírku básní a že tato kniha „je teprve mostem k tomu, co přijde".[113] Za pozornost stojí, že ačkoli ze zprávy Libuše Šnekové vůbec nevyplývá, že by František Nečásek nakonec kampaň proti Bieblovi rozpoutal, uvádí to Brett v dopise Fojtíkovi jako neoddiskutovatelný fakt: „...byl to František Nečásek ... který rozpoutal 'proti Bieblovi velkou kampaň' v tisku, mj. i fingovanými dopisy dělníků..." Stejně tak dezinterpretuje Bieblův dopis Konrádovi „o malování šibenic" (který, jak víme, byl uveden na pravou míru „už" pět let po Bieblově smrti), když píše, že Biebl „hovoří tu hořce o tom, že byla zrušena jeho ... stranická prověrka". Zvláštní také je, že se Brett nepozastavuje nad tím, proč Taufer oba dokumenty, podporující jeho verzi událostí, nepublikoval hned, jakmile se s nimi seznámil.

V závěru dopisu žádá Brett Fojtíka o radu: „Upozorňuji Tě na tyto dokumenty, které svědčí proti vývodům nár[odního] umělce Jana Pilaře, že K. Biebl spáchal sebevraždu, protože trpěl stihomamem, a proto tedy byl blázen. Nevím, zdali a jak a kdy by bylo vhodné dokumenty z archívu s. Taufera publikovat a ukázat tak, kam vedly takové štvanice proti poctivým básníkům-bojovníkům strany! Na příští stranické plenárce ZO KSČ SČS[114] má se diskutovat o Kmeni a Literárním měsíčníku, já bych mohl polemizovat s článkem J. Pilaře o *Kosťovi Bieblovi*,[115] uveřejněným v Kmeni, *obávám se však, že bych vyvolal cosi jako skandál, který*

[112] Shodou okolností téhož dne, kdy se Brett obrátil na Fojtíka, napsala v dané věci dopis i Marie Bieblová, vdova po Konstantinu Bieblovi, Taufrově manželce Běle (??? – 1998). Zdá se, že paní Taufrová si po přečtení Pilařova článku v *Kmeni* stěžovala Taufrovu příteli Vladimíru Brettovi, kterému – snad při této příležitosti – poskytla i uvedené materiály ze soukromého archivu svého zesnulého manžela. (Blíže viz komentář k dokumentu č. 33 následující edice.)

[113] Dopis Konstantina Biebla redakci Nového života. In: *Nový život*, roč. 3, č. 12 (prosinec 1951), s. 1766.

[114] Základní organizace KSČ Svazu českých spisovatelů.

[115] Slova „Kosťovi Bieblovi" jsou v dopise podtržena přerušovanou čarou.

by nebyl prospěšný stranické kulturní politice[116] (naproti tomu by bylo jistě prospěšné ukázat, kde skončili Bieblovi pomlouvači,[117] jako byl např. Jan Štern!).“[118]

Prozatím se mi nepodařilo zjistit, zda a případně jak Jan Fojtík na dopis reagoval. Vzhledem k tomu, že inkriminované dokumenty z Taufrovy pozůstalosti dosud nebyly nikde publikovány, se ale domnívám, že tento Brettův impulz vyzněl do ztracena a že nakonec k žádné polemice ve Svazu českých spisovatelů nedošlo. Že se tyto materiály nikdy nedostaly na veřejnost, je zvláštní, protože evidentně o nich vědělo více lidí. Záznam Libuše Šnekové dostal Taufer v opise, je tedy zřejmé, že originál byl určen někomu jinému. Tohoto potenciálního adresáta neznáme. Václav Kopecký, který by se nabízel k úvaze nejpravděpodobněji, to ale nebyl, protože redaktorka Vančurová prý Šnekové slíbila, že „sepíše sama podání, které předá s. ministru Kopeckému“.[119]

Je možné, že se v Taufrově osobním archivu nacházely ještě jiné dokumenty k Bieblově kauze, které by těm dochovaným dodaly další potřebný kontext. Korespondencí Jiřího Taufra jsem se probrala celou a je až nápadné, že téměř všechny dopisy, které mu byly adresovány, na něj vrhají adorující světlo, anebo alespoň mají neutrální povahu. Z „postkomunistické“ korespondence, kterou vedla jeho žena Běla Taufrová s různými lidmi (už po manželově smrti), vyplývá, že byla zdrcena tím, jak je význam jejího muže „negativně přehodnocován“.[120] Z toho usuzuji, že dokumenty a dopisy, které by Jiřího Taufra mohly nějak diskreditovat, možná před svou smrtí z archivu vyřadila.[121]

[116] Kurzívou zvýraznila autorka.

[117] Otázkou je, koho tím Brett kromě Jana Šterna myslel. František Nečásek zemřel v roce 1968, jeho poslední funkcí byla ředitelská pozice v nakladatelství Odeon. Stanislav Neumann spáchal v roce 1970 sebevraždu, Michal Sedloň v roce 1969 odešel z veřejného života, básník Ivan Skála byl do roku 1982 ředitelem nakladatelství Československý spisovatel a v letech 1982–1987 předsedou Svazu českých spisovatelů. Jan Štern se v roce 1986 stal mluvčím Charty 77, v roce 1988 spoluzaložil Hnutí za občanskou svobodu a Československý helsinský výbor.

[118] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Vladimír Brett, dopis Vladimíra Bretta Janu Fojtíkovi ze 14. 3. 1988.

[119] *Tamtéž*, sl. Konstantin Biebl, záznam Libuše Šnekové z 12. 1. 1952.

[120] *Tamtéž*, sl. Milan Blahynka, dopis Milana Blahynky Běle Taufrové z 11. 8. 1990; *tamtéž*, sl. Karel Boušek, dopis Karla Bouška Běle Taufrové z 10. 12. 1991; *tamtéž*, sl. Vladimír Brett, dopis Vladimíra Bretta Běle Taufrové z 12. 10. 1994.

[121] Zároveň je samozřejmě možné, že se některé Taufrovy dokumenty nezachovaly i z jiných důvodů. Sama Běla Taufrová k tomu v jednom ze svých dopisů uvádí: „Bohužel, Jiří zacházel velmi nerozvážně s korespondencí. Věděla jsem to a často jsem se o té věci s ním přela. Poznala jsem oprávněnost svých výtek hlavně po smrti Jiřího, kdy jsem poštou dostala od některých lidí velmi unikátní knihy či jiné cenné dopisy z dávných dob, které jim Jiří půjčil, ale hlavně, když jsem nenašla spoustu věcí, o kterých jsem věděla, že je Jiří vlastnil. Jiří si nikdy

Přítel, jehož se Biebl bál?

Dodnes se také polemizuje o skutečné povaze vztahu Konstantina Biebla a Jiřího Taufra. Jedna strana říká, že byli blízcí přátelé, což dokládají i zachované dopisy, které si spolu vyměnili. K této verzi se přiklání i historik Martin Kučera, jenž ve svém článku o Ladislavu Štollovi píše, že z dvojice Štoll – Taufer to byl právě druhý jmenovaný, kdo Karlu Teigemu pomohl po osvobození zajistit si obživu, a Štoll byl naopak ten, kdo odmítl Teigeho žádost o vstup do KSČ. Štoll podle něj měl blíže k tradicionalistovi Zdeňku Nejedlému, a tudíž i k protiavantgardním postojům, zatímco Taufer prý vždy prostřednictvím Nezvala a Biebla avantgardu a surrealisty obhajoval.[122] Tento pohled na věc je však poněkud zjednodušující a bylo by zavádějící spojovat Zdeňka Nejedlého a Ladislava Štolla výhradně s protiavantgardním smýšlením.[123] Pokud už pomineme meziválečnou dobu, Nejedlého postoje na přelomu čtyřicátých a padesátých let měly různorodý charakter, a jen těžko ho tak lze v rámci tehdejší kulturní politiky a jejích aktérů jednoznačně zařadit, jak ve své monografii dokládá Jiří Křesťan.[124] Štollův vztah k avantgardě pak ve své biografii analyzoval Vojtěch Čurda.[125]

---

nezapisoval, komu co půjčil." (*Tamtéž*, k. 59, sl. Vladimír Justl, dopis Běly Taufrové Vladimíru Justlovi z 11. 6. 1990.)

[122] KUČERA, Martin: Skica pokusu o objektivizaci zjevu Ladislava Štolla. In: *Soudobé dějiny*, roč. 12, č. 1 (2005), s. 95–101, zde s. 97.

[123] Kučerův pohled na věc navíc nebude zcela objektivní, neboť ze zachované korespondence mezi ním a Taufrem je zjevné, že měl k Taufrovi nekritický, až velmi obdivný vztah (*ANM*, f. Jiří Taufer, k. 60, sl. Martin Kučera). Bylo by totiž stejně tak zjednodušující označit Jiřího Taufra jako zastánce umělecké avantgardy. Ačkoli překládal ruské futuristy, jeho obhajoba avantgardních tvůrců po únorovém převratu byla velmi omezená a vedená účelově z pozic tehdejších kulturněpolitických bojů.

[124] KŘESŤAN, Jiří: *Zdeněk Nejedlý: Politik a vědec v osamění*. Praha – Litomyšl, Paseka 2012, s. 361–362. Křesťan uvádí, že Nejedlý, ač hodnotový zastánce „konformního estetického cítění konce 19. století", měl v meziválečné době vřelý poměr k nastupující avantgardní generaci. Osobním vztahem byl vázán k Jiřímu Wolkrovi, Jaroslavu Seifertovi, Vítězslavu Nezvalovi či Jaroslavu Ježkovi. Otevřel mladým modernistům svůj časopis *Var* a byl vůči nim velmi vstřícný. Oceňoval i nové divadelní scény, především Osvobozené divadlo. (*Tamtéž*, s. 154–155.) Na přelomu 40. a 50. let texty v obnoveném *Varu* zahrnovaly jak připomínky meziválečné avantgardy (např. články Vladimíra Dostála v druhém ročníku z roku 1949 o Jindřichu Hořejším nebo o Jaroslavu Seifertovi), tak i „příspěvky poplatné stalinskému dogmatismu". (*Tamtéž*, s. 366.)

[125] Podle Čurdy Štoll v období meziválečném „zachovával k avantgardě spíše otevřený postoj, dokonce občas prokázal cítění pro moderní tvorbu". Oceňoval Osvobozené divadlo, zajímal se o avantgardní scénické projekty Emila Františka Buriana. Avantgardní díla prý Štolla „mnoho let přitahovala i provokovala". (ČURDA, V.: *Ladislav Štoll*, s. 106, 115–116, 210 a 269 – viz pozn. 33.) I Štollova poúnorová publikace *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii*, ač silně schematická, dogmatická a rozlišující autory primárně podle jejich postojů

Podle vzpomínek Zdeňka Karla Slabého měl Biebl z Jiřího Taufra obavy: „Měl nepřátele, kteří ho pomlouvali – a on to těžce snášel. Měl přátele, kterým se chtěl zavděčit, ale kterých se zároveň obával. Když jsme osaměli, jak se večer vnořil do noci, stával se sdílnějším a dávka vykouřených cigaret se zvyšovala. Svěřil se mi, že má strach i z Jiřího Taufra, ale tento svůj strach nekonkretizoval. Možná, že ho ještě přesvědčily lži tajné policie o Kalandrovi, avšak nechápal, že zavřeli Clementise – odmítal věřit, že něco provedl. A děsil se tohoto tušeného přehmatu.“[126]

Vztah Konstantina Biebla a Jiřího Taufra je též konfrontován v záznamu jistého Dalibora Dorna.[127] Ten se v tomto dokumentu obrací na Klementa Gottwalda a zprostředkovává mu svědectví jisté Hánové, údajné známé Konstantina Biebla, která ho informovala „o Bieblově sebevraždě“ a svěřila mu, že „prý poslední dobou nebyl zdravotně v pořádku. Trpěl různými představami, např. že ho američtí agenti zavraždí výstřelem skrz klíčovou dírku atd.“[128] Dále mu prý Hánová řekla, že před smrtí Biebl požádal svou blízkou přítelkyni (a její známou), herečku Marii Tomášovou,[129] aby „napsala soudruhu prezidentovi, jestliže se s ním něco stane“, a „stěžoval prý si také na bezohlednost s. Taufera“.[130]

Marie Tomášová Bieblovu prosbu splnila. Zachovaly se, jak známo, dva její dopisy adresované Václavu Kopeckému. První napsala 14. listopadu 1951, tedy

ke KSČ a SSSR, vykazuje jistou snahu o zachování elementární kontinuity s meziválečnou avantgardou.

[126] SLABÝ, Z. K.: *Potkávání, setkávání*, s. 95. Tento dojem mi Slabý potvrdil i v e-mailové komunikaci ze 17. 10. 2018: „…svěřil se mi, že se ho bojí.“

[127] Dornova identita není blíže známa, v inkriminované době zdá se pracoval na Ministerstvu zahraničních věcí. Zajímavé je, že Dorn svou zprávu určenou pro prezidenta Klementa Gottwalda sepsal přibližně v době, kdy se projednávalo jeho vyloučení ze strany. Je tedy možné, že tímto způsobem chtěl upozornit nejvyšší místa na svou osobu a „bdělost“. (*Archiv Kanceláře prezidenta republiky* (Praha), Protokol Os, Os 191/54, Dalibor Dorn, Praha – žádost ve věci vyloučení z KSČ. Blíže viz komentář k dokumentu č. 29 v následující edici.)

[128] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Konstantin Biebl, záznam Dalibora Dorna pro Klementa Gottwalda. Dokument pochází z fondu Gustava Bareše uloženého taktéž v Archivu Národního muzea. O této záležitosti psal v širším kontextu Jiří Knapík ve své práci *V zajetí moci* (s. 182–184).

[129] Marie (Majka) Tomášová (1920–1991) byla herečka a Bieblova kamarádka, která hrála v několika tendenčních filmech z první poloviny 50. let. Vešla ve známost především díky filmu *Past* režiséra Martina Friče (1950), kde ztvárnila jednu z hlavních rolí po boku Vlasty Chramostové. (Srv. VODA, D. – BLAHYNKA, M.: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*, s. 76 – viz pozn. 1.) V první polovině 50. let začínala svou divadelní a filmovou kariéru i její jmenovkyně, známá herečka a stálá členka souboru Národního divadla Marie Tomášová (*1929). Obě se potkaly ve filmu Karla Steklého *Anna proletářka* (1952).

[130] Tato zmínka není bohužel nijak specifikována.

krátce po Bieblově skonu.[131] Odeslala jej společně s dopisem Vítězslavu Nezvalovi, jehož prosí o součinnost „v boji", aby „Kosťova zoufalá smrt nebyla marná".[132] Druhý, obsáhlejší dopis sepsala 20. listopadu a podává v něm ministru informací podrobné „svědectví" o Bieblově rozpoložení, poté co byla publikována Sedloňova recenze v *Tvorbě*.[133]

Historik Jiří Knapík se domnívá, že druhý dopis Marie Tomášové byl zneužit lidmi okolo Václava Kopeckého k diskreditaci jejich oponentů v kulturní politice v čele s Gustavem Barešem a „jeho časopisem" *Tvorba*, kteří po pádu Slánského dostali nálepku spřízněnců „antigottwaldovského centra".[134] Podle Knapíka je totiž pravděpodobné, že Kopeckého spolupracovníci (snad jeho náměstek Miroslav Kouřil či právě Jiří Taufer)[135] Tomášové před odesláním druhého dopisu „pomohli rozpracovat" pasáže týkající se Bieblových pocitů ze Sedloňovy recenze a celkově jeho vztahu s redakcí *Tvorby*. Čteme-li dopis jako celek, některé pasáže působí skutečně poněkud konstruovaně a nepřirozeně.[136] Že Kouřil „korigoval" některé názory Marie Tomášové, dokládá i její výše zmíněný dopis Nezvalovi ze 14. listopadu. V něm Tomášová ve snaze urovnat po Bieblově smrti s Nezvalem vzájemné vztahy mu mimo jiné píše: „Kouřil mi nejen objasnil, že můj názor na tebe je nesprávný, ale vypravoval mi i o tvé neohroženosti v boji."[137] Za pozornost v druhém dopise Tomášové Kopeckému stojí také explicitní

[131] Tomášová v dopise vysvětluje, že „můj přítel Konstantin Biebl mě před několika dny zavázal slibem, že soudruhu prezidentu Gottwaldovi a Vám napíšu, kdyby se s ním něco stalo". Kopeckého prosí, aby informace, které mu sděluje, Gottwaldovi zprostředkoval. Píše zde kromě jiného o „hrozném a zabijáckém strachu", jemuž Biebl „v tento čas" čelil. (*NA*, f. ÚV KSČ – Václav Kopecký 1897–1961, arch. j. 159, dopis Marie Tomášové Václavu Kopeckému ze 14. 11. 1951.)

[132] Dopis Nezvalovi je přetištěn v publikaci Davida Vody a Milana Blahynky *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech* (s. 76).

[133] *NA*, f. ÚV KSČ – Václav Kopecký 1897–1961, arch. j. 159, dopis Marie Tomášové Václavu Kopeckému z 20. 11. 1951. Také oba dopisy Kopeckému jsou publikovány *tamtéž* (s. 77 a 88–93).

[134] KNAPÍK, J.: *V zajetí moci*, s. 182–183.

[135] Miroslav Kouřil (1911–1984) byl scénograf a divadelní teoretik, dlouholetý spolupracovník E. F. Buriana, v letech 1949–1953 náměstek ministra informací a osvěty, řídil na ministerstvu osvětovou a informační skupinu (viz TÝŽ: *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953*, s. 140–141.) Taufer jako náměstek ministra informací a osvěty v letech 1950–1953 řídil skupinu pro tisk a publikace (*tamtéž*, s. 236). Tomášová v závěru dopisu Kouřila i Taufra zmiňuje: „Prosím, až budete mluvit se svým náměstkem Taufrem, řekněte mu, že Kosťova kamarádka mu posílá horoucí pozdravení za čisté a něžné přátelství, které k němu choval, i Kouřil mi o tom vyprávěl." (Citováno podle: VODA, D. – BLAHYNKA, M.: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*, s. 93.)

[136] Konkrétní příklady uvádí Jiří Knapík (*V zajetí moci*, s. 184).

[137] Citováno podle: VODA, D. – BLAHYNKA, M.: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*, s. 76. Osobní oslovení je v publikaci citováno s malým počátečním písmenem.

zmínka o Gustavu Barešovi jako „hlavě té skupiny … která tak strašlivě bojuje proti Vám, soudruhu ministře“.[138]

V tomto kontextu také Knapík upozornil, že citovaný záznam Dalibora Dorna vyznívá jako inscenovaná odpověď z druhého („barešovského“) kulturněpolitického tábora.[139] Nejenže si podle něj Biebl stěžoval na údajnou Taufrovu bezohlednost, ale Tomášovou prý předtím, než napsala dopis Kopeckému, navštívil právě Miroslav Kouřil a další ministrův náměstek „s. Kosta“,[140] kteří „vyprávěli paní Tomášové, že smrt s[oudruha] Biebla je záhadná, že musel být zavražděn. Přesvědčili ji také o tom, že bezohledný k s. Bieblovi nebyl s. Taufer, ale s. Bareš. S[oudružka] Tomášová skutečně o bezohlednosti s. Bareše napsala, ačkoli Biebl o něm s ní vůbec nemluvil.“[141]

Ponechme stranou úvahu nad tím, čí „bezohlednost“ mohla být v daném kontextu pravděpodobnější. Vzhledem k více či méně účelové a vykonstruované povaze těchto dokumentů se to zdá irelevantní. Zajímavější je spíše skutečnost, že Dornův záznam pracuje zrovna se jménem Jiřího Taufra. Je náhoda, že se „výběr jeho osoby“ pro výše zmíněné účely shoduje s výpovědí Zdeňka Karla Slabého, který o Taufrovi opakovaně hovořil jako o „příteli“, ze kterého měl Biebl obavy?

Závěrem

Ačkoliv je nakonec nutno konstatovat, že kolem případu Konstantina Biebla i nadále zůstává více otázek než kýžených odpovědí, dokumenty uložené v Taufrově pozůstalosti otevírají nové úhly pohledu na kauzu, jež neustále „provokuje“ svou nedořečeností a bílými místy.

Za asi klíčový přínos těchto materiálů považuji zaostření pozornosti na Františka Nečáska, přednostu kulturního a tiskového odboru prezidentské kanceláře, a to nejen v rámci Bieblovy kauzy, ale poúnorové kulturní politiky jako takové. V jejím dosavadním obraze zůstává většinou v pozadí, ovšem podle všeho se jednalo o vlivnou figuru této scény, přinejmenším do Gottwaldovy smrti

[138] Citováno podle: *Tamtéž*, s. 93.

[139] Poté co byl Gustav Bareš počátkem roku 1952 v rámci vypořádání s „druhým mocenským centrem“ ve straně kolem Slánského odvolán z politických funkcí, obával se ještě vážnějších následků. Knapík uvádí, že Bareš Dornův záznam použil v rámci svého rehabilitačního řízení v roce 1963, protože odpovídal jeho verzi událostí (KNAPÍK, J.: *V zajetí moci*, s. 184).

[140] Správně Libor Kosař (*tamtéž*, s. 384). Libor Kosař byl osobním tajemníkem Václava Kopeckého na Ministerstvu informací a osvěty.

[141] *ANM*, f. Jiří Taufer, k. 58, sl. Konstantin Biebl, opis záznamu Dalibora Dorna pro Klementa Gottwalda.

na jaře 1953.[142] Na Bieblově příkladu se ukazuje, že mohl být i jejím výrazným hybatelem, přestože sám zjevně nepatřil do žádného jasně definovaného „tábora". Formálně byl členem mnoha tehdy významných kulturních institucí a orgánů tiskových periodik, účastnil se zásadních schůzí a porad a neformálně se mohl zaštiťovat autoritou prezidenta Klementa Gottwalda. Názorově byl jednoznačným odpůrcem avantgardy, což konzistentně při různých příležitostech prokazoval. Do tohoto jeho postoje by pak zapadala snaha vyvolat kampaň proti Konstantinu Bieblovi a jeho sbírce *Bez obav* v redakci časopisu *Květy*, kde působil jako externí ideový poradce. Přestože na kampaň nakonec nedošlo, je možné, že to byl právě Nečásek, kdo stál za všeobecným mlčením literární kritiky po vydání Bieblovy sbírky. Také nelze vyloučit, že mohl iniciovat v redakci časopisu *Tvorba* „vylepšení" Grygarova a Sedloňova textu.

Pozoruhodné je, že ani po pádu stranického aparátu spjatého s Rudolfem Slánským a v kulturní politice s Gustavem Barešem (k jehož názorům na moderní umění měl Nečásek blízko) se Nečáskova pozice nijak neotřásla a že jeho (domnělý) pokus pranýřovat Konstantina Biebla nepronikl mezi širší kulturní veřejnost. Jeho jméno se v souvislosti s živě diskutovanou Bieblovou kauzou neobjevilo ani na přelomu let 1951 a 1952, ale ani později po roce 1953, kdy opustil vysoké politické funkce, nebo po jeho předčasné smrti v době pražského jara 1968.[143] Přitom o záznamu Libuše Šnekové, který měl značně výbušný potenciál, vědělo prokazatelně dost lidí na to, aby jeho obsah nezůstal zcela utajen. Nabízí se otázka, jaké měl Nečásek konexe a vazby a kam až vedly.

[142] O Nečáskově – pravděpodobně už předúnorové – tendenci míchat se do kulturněpolitických sporů se zmiňuje Běla Taufrová v jednom ze svých dopisů adresovaných literárnímu historikovi Vladimíru Justlovi. Ten chtěl vědět, jaké místo v nich zaujímal Rudolf Slánský: „Pokud jde o Rudolfa Slánského: Jiří si ho velmi vážil právě proto, že se nikdy nevměšoval do sporů o literaturu," odpovídala Taufrova manželka. „Byli jsme oba v době války v SSSR a Jiří pracoval v Kujbyševě v českém [rozhlasovém] vysílání … a později jsme oba pracovali v Moskvě v cizojazyčném nakladatelství. A odtud vím, že Rudolf Slánský se nikdy do žádných sporů o literaturu nemíchal. Do tohoto se občas z vlastní iniciativy zamíchal Nečásek, bohužel, vždycky nešťastně. Bylo nás tam poměrně málo, takže se 'všechno vždycky vědělo'." Je zřejmé, že svědectví Taufrovy ženy o chování Rudolfa Slánského v kulturní politice za války nelze jednoduše přenášet do doby po roce 1945, kdy zaujímal pozici generálního tajemníka ÚV KSČ, nicméně Taufrová dodává: „A doma po válce, to už nevím, ale myslím, že ani zde se Rudolf Slánský nezabýval problémy literatury, protože by Jiří za ta léta o tom jistě mluvil." (*ANM*, f. Jiří Taufer, k. 59, sl. Vladimír Justl, dopis Běly Taufrové Vladimíru Justlovi z 11. 6. 1990.)

[143] Podle Justla o Nečáskově náhlém životním konci kolovala fáma, že ve skutečnosti nezemřel a že si ho Sověti odvezli do Moskvy (JUSTL, V. – HOLÝ, J.: *Ozvuky času…*, s. 101 – viz pozn. 73).

V kontextu Bieblova případu dále vnímám jako hodnou pozornosti pozici Jiřího Taufra. Především je velmi zvláštní, že žádný z výše analyzovaných dokumentů, které byly nalezeny v jeho pozůstalosti, nikdy nezveřejnil ani jinak nepoužil. A to ani po Bieblově smrti, ani později s odstupem času. Přestože byl (společně s Nezvalem) považován za autora mýtu o „uštvaném básníkovi“, mlčel až do konce života o informacích, které by jej podpořily. Podrobnější prozkoumání by si též zasloužil Bieblův skutečný vztah k Taufrovi. Ten oficiálně deklarovaný ve vzájemné korespondenci se jeví jako ryze přátelský a plný důvěry, ale neexistovaly přeci jen nějaké opodstatněné důvody, proč by se Biebl mohl Taufra obávat?

Do třetice bych chtěla vyzdvihnout zdánlivě možná nepodstatný dopis Vladimíra Bretta určený Janu Fojtíkovi, reagující na článek Jana Pilaře v *Kmeni*. Je totiž pozoruhodné, že i po tolika letech – tedy ještě v roce 1988 – představovala smrt Konstantina Biebla a nejasné okolnosti s ní spojené takové tabu. Tak velké, že se Brett obával „skandálu ve stranické kulturní politice“, pokud by se tyto dávné informace medializovaly. To se navíc nestalo a o to více si celá věc říká o detailnější analýzu. Výchozí otázkou by pro ni mohlo být: Proč se i na samém sklonku osmdesátých let jednalo o tak „výbušný materiál“, když většina aktérů této kauzy již byla po smrti?

Bieblův případ, ač v lecčem velmi specifický, naléhavě zpřítomňuje typické mechanismy a praktiky raného stalinismu počátku padesátých let. Odehrává se v době bez jasných mantinelů, kdy se teprve utváří institucionální struktura totalitního režimu, ustanovují se pravomoce jednotlivých orgánů a jejich aktérů a v kulturní politice se složitě a s vratkými výsledky hledají platné ideologicko-estetické normy „nové“ tvorby a její „správné“ reflexe. Je to zároveň čas, kdy se mocenské síly nevypočitatelně a téměř ze dne na den přelévají z jedné strany na druhou. Pokusy o věrnou rekonstrukci tehdejších dějů a jejich hybatelů se jeví jako komplikované, protože je zřejmé, že mnohé unikalo stenografickým zápisům a nevešlo se do oficiální, ale často ani soukromé korespondence. Důležité zprávy v nejednom případě pronikají na povrch skrze opisy neznámých originálů a zprostředkovaně přes třetí osoby s nejasnými motivacemi. Není pravděpodobně ani náhoda, že dokumenty, které by mohly vrhnout do tehdejšího zákulisí kulturní politiky a literatury jasnější světlo, v archivech často chybějí.

Konstantin Biebl v tomto znepokojivém labyrintu zosobňuje konkrétní případ střetu umění a ideologie, angažovaného a zároveň citlivého autora, který se snaží navzdory určitým osobnostním i uměleckým predispozicím upřímně zabydlet v nejednoznačném, ale zároveň striktně autoritativním diskurzu a tvůrčím způsobem se s ním identifikovat. Subjektivní pocit nedostatečnosti naplnit sobě dané umělecké cíle prostřednictvím nejasně postulované normy socialistického realismu u něj vede přes permanentní tvůrčí nejistotu básníka k existenciální

nejistotě křehkého člověka vydaného napospas nevlídné době. Pravděpodobně nikoli náhodou se vlivem různých známých i neznámých okolností ocitá v mezní situaci, jež má nakonec pro něj tragické vyústění.

Abstract

This article addresses the last creative period of the poet Konstantin Biebl (1898–1951) in the late 1940s and early 1950s and explores it in a broader cultural and political context, taking into consideration the poet's character, the genesis of his last collection of poems entitled Bez obav *[Unafraid] (1951), as well as the unexplained circumstances of his tragic death. Biebl was one of the leading representatives of leftist avant-garde art in interwar Czechoslovakia. In the early 1940s he stopped publishing. After the Communist coup in 1948 he tried to adjust to the period's ideological and aesthetic norms as applied to the new literature in the spirit of socialist realism, which is reflected in* Bez obav. *The article focuses on the events taking place after its publication, which culminated with the poet's suicide in November 1951. The author presents these events and the relationships between the actors in the light of previously unpublished documents from the archival collection of the poet, translator and cultural official, Jiří Taufer (1911–1986), who was one of the key figures in the cultural policy of the period and the conflicts surrounding it. The author sees the main value of these documents in their focus on František Nečásek (1913–1968), the head of the culture and press department of the Office of the President of the Republic and the holder of several other posts, whose role in these events – possibly a very important one – has so far been somewhat overlooked. The article includes an annotated edition of contemporary and later texts, mostly of a personal character and unpublished, which illustrate the context of the described events. The article concludes with a summary interpretation of these documents.*

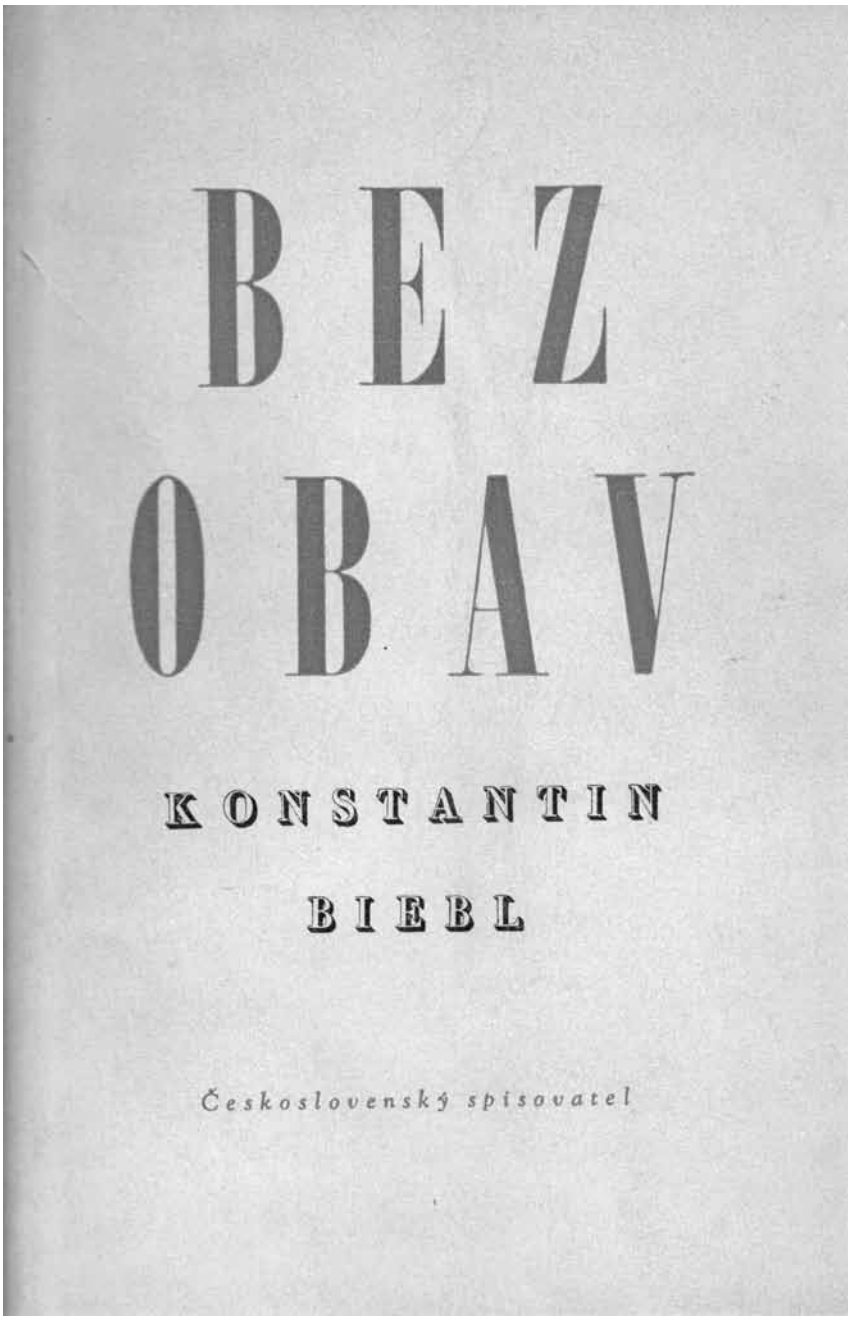
Keywords / Klíčová slova:

Konstantin Biebl; Czechoslovakia; Czech literature; Czech poetry; culture politics; communism; social realism; Jiří Taufer; František Nečásek
Konstantin Biebl; Československo; česká literatura; česká poezie; kulturní politika; komunismus; socialistický realismus; Jiří Taufer; František Nečásek

Portrétní fotografie Konstantina Biebla (1898–1951) s básníkovým podpisem, fotoateliér Langhans, Plzeň. Nedatovaný snímek pochází z meziválečné doby

Literární archiv Památníku národního písemnictví (Praha), fond Konstantin Biebl

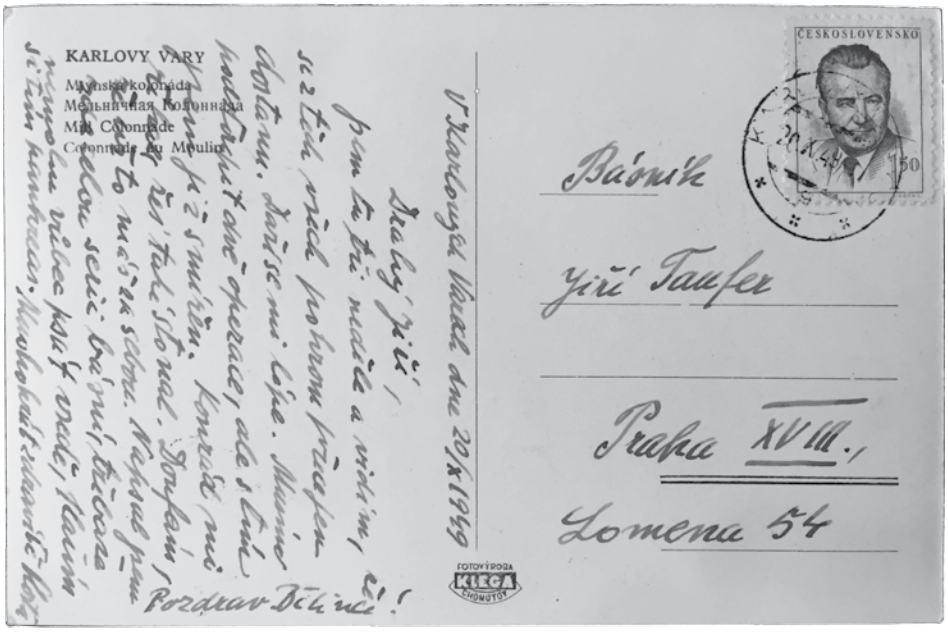

Obálka poslední Bieblovy básnické sbírky *Bez obav*
Praha, Československý spisovatel 1951. Autorem obálky je Zdeněk Sklenář

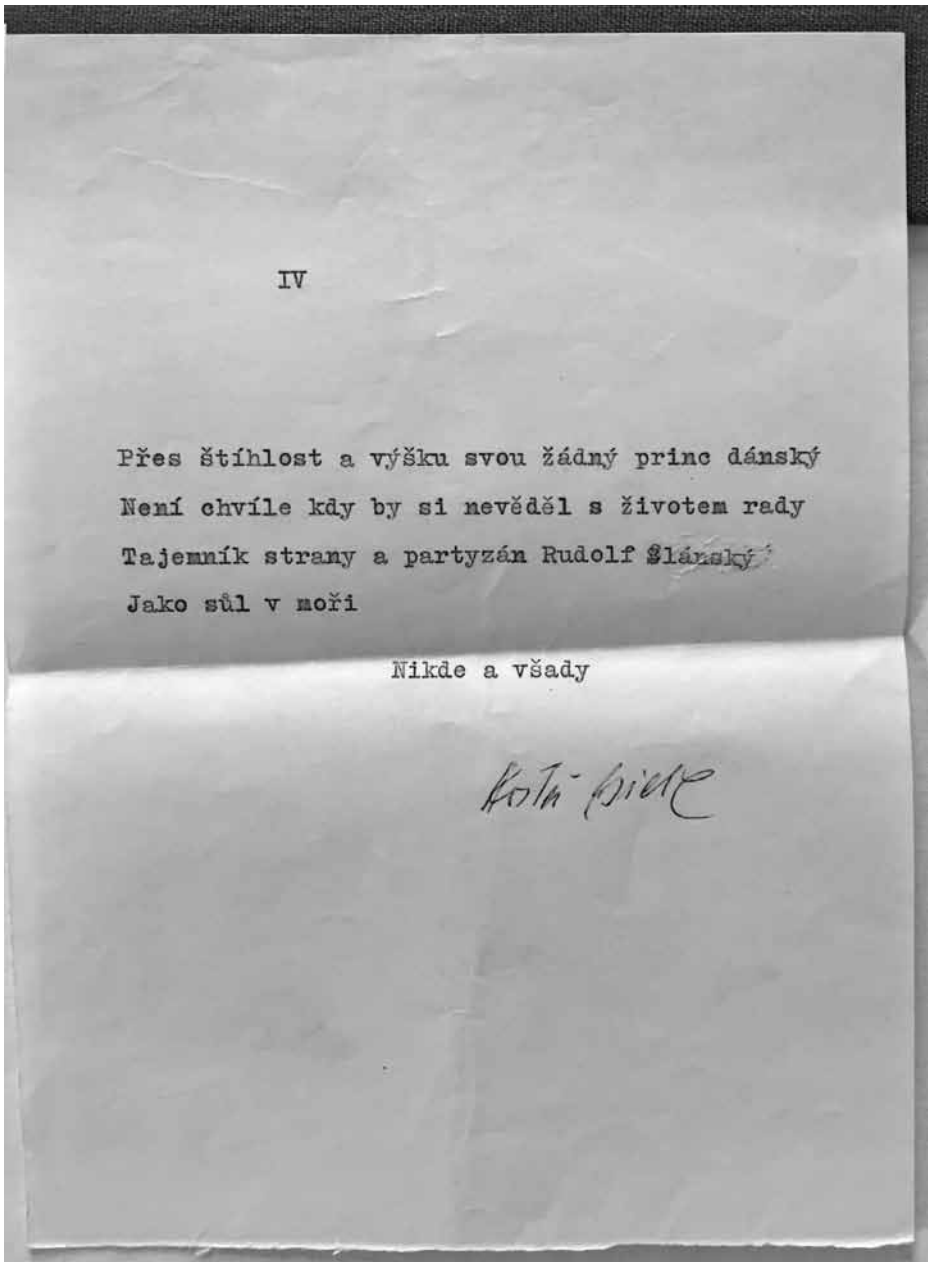
Bieblova členská legitimace Svazu československých spisovatelů, vystavená 15. června 1949 a s podpisem ústředního tajemníka svazu Pavla Bojara

Literární archiv PNP, fond Konstantin Biebl

Zadní strana pohlednice, kterou Konstantin Biebl zaslal z Karlových Varů Jiřímu Taufrovi 20. října 1949. Mimo jiné píše, že musí podstoupit dvě operace a že zde přes zdravotní obtíže vytvořil celou sérii básní

Archiv Národního muzea (Praha), fond Jiří Taufer, karton 58, složka Konstantin Biebl

IV

Přes štíhlost a výšku svou žádný princ dánský
Není chvíle kdy by si nevěděl s životem rady
Tajemník strany a partyzán Rudolf Slánský
Jako sůl v moři

Nikde a všady

Kostě Biebl

Nedatované a nepublikované čtyřverší Konstantina Biebla věnované generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Rudolfu Slánskému. Vzniklo snad k jeho padesátinám v červenci 1951 a jméno Slánského bylo evidentně vymazáno a potom znovu připsáno

Literární archiv PNP, fond František Kautman

SVAZ ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, VĚD A UMĚNÍ
MINISTERSTVO INFORMACÍ A OSVĚTY

oznamují bolestnou zprávu, že v pondělí dne 12. listopadu 1951 zemřel náhle po delší chorobě ve věku 53 let český básník

KONSTANTIN BIEBL,

člen předsednictva Svazu čs. spisovatelů.

Rakev s ostatky bude vystavena v pondělí 19. listopadu t. r. od 9 do 10.30 hod. v Domě umělců na Smetanově náměstí, kde započnou smuteční obřady v 11 hodin. Potom se Konstantin Biebl vrátí do kraje svého dětství a bude pohřben ve svém rodišti Slavětíně u Loun téhož dne odpoledne o ~~16.~~ 15. hodině.

Konstantin Biebl padl uprostřed boje, stoje v první linii zápasu za socialismus a za mír. Českoslovenští spisovatelé a všechen náš pracující lid ztrácejí v něm velikého básníka a soudruha čistého charakteru a nesmírné prostoty a skromnosti.

Čest jeho práci i jasné památce.

V Praze v listopadu 1951.

Toto smuteční oznámení platí jako vstupenka do Domu umělců.

Pohřební služba hl. města Prahy, komunální podnik. Tel. 617-51 až 617-55.
Tiskly Středočeské tiskárny, národní podnik, závod 10. Praha I, Bílkova 17 a 19.

Oficiální parte Konstantina Biebla, který zemřel 12. listopadu 1951 po skoku či pádu z okna svého bytu. Po tryzně v pražském Domě umělců (dnešním Rudolfinu) o týden později byl pohřben v rodném Slavětíně

Archiv Národního muzea, fond Jiří Taufer, karton 58, složka Konstantin Biebl